

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Alandské ostrovy jako specifický region EU

Filip Červ

Plzeň 2014

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Studijní program Politologie

Studijní obor Politologie

Bakalářská práce

Alandské ostrovy jako specifický region EU

Filip Červ

Vedoucí práce:

PhDr. David Šanc, Ph.D.

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2014

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval samostatně a použil jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2014

.....

Děkuji vedoucímu práce, PhDr. Davidu Šancovi, Ph.D. a poradkyni pro evropské a zahraniční záležitosti vlády Aland, Pamele Baarman.

Obsah

1 Úvod	5
2 Teoretická kapitola – rozšiřování EU	9
2.1 Přístupový proces	9
2.2 Nástroje EU pro rozšiřování	12
2.3 Vyjednávání výjimek	13
2.4 Přejídná období	14
2.5 Trvalé výjimky	17
3 O ostrovech	18
3.1 Územní celky NUTS & LAU	20
3.2 Historie	20
3.3 Politický systém	23
3.4 Domovské právo	26
3.5 Ekonomika	27
4 Cesta do Evropy	30
4.1 Referendum	34
4.2 Možnost setrvání mimo EU	35
5 Protokol č. 2 o Alandách	37
5.1 Akt o autonomii Aland	40
5.2 Primární právo EU	41
6 Pozice Aland v EU	42
6.1 Velký výbor Eduskunty	43
6.2 Přístup k lobbování v EU	44
6.3 Evropské programy a fondy	45

6.3.1 Regionální program – Operační program Alandské ostrovy ...	45
6.3.2 Fondy ve Společné zemědělské politice	47
6.3.3 Finanční rámec 2014–2020.....	48
7 Alandské veřejné mínění o EU	48
7.1 Průzkum veřejného mínění	51
8 Ratifikace Lisabonské smlouvy	53
9 Alandy a mezinárodní organizace	55
9.1 Severská rada & Severská rada ministrů.....	56
9.2 Baltské ostrovy B7	57
10 Závěr.....	59
11 Seznam pramenů a literatury	63
11.1 Prameny.....	63
11.2 Literatura	69
12 Resumé	74
13 Přílohy.....	76
13.1 Příloha č. 1: Geografie a obce Alandských ostrovů	76
13.2 Příloha č. 2: Demografie obcí Alandských ostrovů	77

Seznam zkratk

ÅIPI	Åland Island Peace Institute
ARENA	Advanced Research on the Europeanisation of the Nation-State
ÅSUB	Statistic and Research Åland
AV ČR	Akademie věd České republiky
BBC	British Broadcasting Corporation
B7	Baltic Islands Network
COREPER	Výbor stálých zástupců / The Permanent Representatives Committee
DPH	Daň z přidané hodnoty
EAFRD	Evropský zemědělský fond pro rozvoj venkova / European Agricultural Fund for Rural Development
EC	Evropská komise / European Commission
ECOFIN	Rada Evropské unie pro hospodářské a finanční záležitosti / Economic and Financial Affairs Council
EHP	Evropský hospodářský prostor
EHS	Evropské hospodářské společenství
EK	Evropská komise
EMFF	Evropský námořní a rybářský fond / European Maritime and Fisheries Fund
ENRD	Evropská síť pro rozvoj venkova / European Network for Rural Development
EP	Evropský parlament / European Parliament
ERDF	Evropský fond regionálního rozvoje / European Regional Development Fund
ES	Evropská společenství
ESD	Evropský soudní dvůr
ESF	Evropský sociální fond / European Social Fund
ESFCoNet	European Social Fund Cooperation Network
ESVO	Evropské sdružení volného obchodu

EU	Evropská unie / European Union
HDP	Hrubý domácí produkt
LAU	Místní správní oblast / Local administrative unit
LFA	Méně příznivé oblasti / Less Favoured Areas
LS	Lisabonská smlouva
MZV ČR	Ministerstvo zahraničních věcí České republiky
NATO	Severoatlantická aliance / North Atlantic Treaty Organization
NIPÅ	Nordic Institute on Åland
NORDEN	Severská rada & Severská rada ministrů / Nordic Council & Nordic Council of Ministers
NSRF	Národní strategický referenční rámec / National Strategic Reference Framework
NUTS	Nomenklatura územních statistických jednotek / Nomenclature of Units for Territorial Statistics
OECD	Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj / Organisation for Economic Co-operation and Development
SIPRI	Stockholm International Peace Research Institute
SSSR	Svaz sovětských socialistických republik
SZBP	Společná zahraniční a bezpečnostní politika
SZP	Společná zemědělská politika
VATT	Government Institute for Economic Research
VR	Výbor regionů
WTO	Světová obchodní organizace / World Trade Organization

1 Úvod

Autonomní Alandské ostrovy byly po staletí významnou strategickou oblastí Evropy. Historický vývoj měl zásadní vliv na dnešní podobu politického systému ostrovů, a stejně tak na postavení Aland v Evropě i v evropském integračním procesu. Tato samosprávná, švédsky mluvící, finská provincie, souhlasila s přistoupením k Evropské unii. V roce 1995 společně s Finskem do ní vstoupila. Dokázala si však zachovat svoje typické znaky a zvláštnosti, které se odrazily v postavení v EU, ale také v celé evropské integraci. Právě na tyto znaky, mezi něž patří demilitarizace, neutralita a rozsáhlá autonomie v rámci Finska, je práce zaměřena.

Bylo důležité odhalit i další znaky, které byly vyjednané a zanesené do přístupové smlouvy. Jedná se o daňový systém, který je vyňat ze společné jurisdikce Evropské unie, nebo uchování domovského práva a s tím spojených privilegií pro Alandany. Správa ostrovů je v rukou alandských úřadů, ale v rámci evropských záležitostí je nutná koordinace postojů s Finskem a jeho orgány, podle přesně rozdělených pravomocí. Studium Alandských ostrovů, jejich specifik, získaných výjimek a samotného postavení v Evropské unii nám odhalí region severní Evropy. Ostrovy pak mohou být v mnohém inspirací pro jiné autonomní oblasti starého kontinentu, respektive cílem směřování dalšího jejich vývoje.

Bakalářská práce se zabývá regionem Alandské ostrovy v rámci Evropské unie. Hlavním cílem práce je na základě analýzy přístupových jednání, respektive vyjednaných výjimek, specifik a odlišností ostrovů, najít odpovědi na stanovené výzkumné otázky. Posléze zjistit v jakých oblastech byly výjimky uděleny a zhodnotit výhody / nevýhody z nich plynoucí. Práce bude odpovídat na následující výzkumné otázky: *„Na základě čeho Alandské ostrovy argumentovaly při vyjednávání, respektive proč EU svolila k udělení výjimek?“*, *„Jaký je přínos výjimek a jaký význam pro ostrovy mají?“*, *„Proč byly výjimky vyjednaný?“*, *„Na čem jsou založena specifika a odlišnosti ostrovů?“*, *„Čím jsou charakteristické vyjednané*

výjimky?“. Cílem práce je najít a popsat jednotlivé zvláštnosti samotných ostrovů, které souvisí s jejich historickým vývojem. Tyto odlišnosti nenajdeme v rámci jiného regionu EU, proto vypracováním odpovědí na dané otázky, chceme dokázat jaký je jejich vliv na chod a směřování Aland.

Pozornost je soustředěna i na pozici ostrovů v EU a její vývoj. S tím souvisí i zaměření se na evropské fondy, programy a jejich využití. Zde bude práce hledat odpovědi na následující výzkumné otázky: *„Jaký dopad měly vyjednané výjimky spolu se vstupem do EU, nejen na ekonomiku Aland, ale celkově na život na ostrovech?“*, *„Co by pro ostrovy znamenalo, kdyby výjimky nezískaly, potažmo kdyby do EU nevstoupily vůbec?“*. Zájem bude upřen na vliv vyčlenění se z daňových struktur EU. Vliv vyjednaných výjimek bude sledován nejen s ohledem na politiku, ale i ekonomiku a běžný život obyvatel. Součástí bude analýza ovlivňování a zapojování se do tvorby evropské politiky Finska. Na závěr dojde k zhodnocení postavení, nabytých pravomocí a zapojení do EU a pokus o nastínění perspektiv dalšího možného vývoje v rámci unijních struktur.

Pro práci je dle Jazykové poradny Ústavu pro jazyk český AV ČR stanoven český název Alandské ostrovy nebo zkráceně Alandy¹. Dále jsou Alandské ostrovy označovány jen jako ostrovy, region či provincie.

Tato práce je jednopřípadovou studií, ve které je využito zejména obsahové analýzy primárního práva EU, pramenů, literatury a dalších dokumentů, na jejímž základě je analyzován přístupový proces spolu s vyjednáváním výjimek, pomocí níž jsou tyto poznatky vyhodnoceny a následně zpracovány a kompilovány (Fiala – Schubert 2000: 42). Časově je práce vymezena od zahájení přístupových jednání až po přijetí Lisabonské smlouvy.

Získané informace pocházejí ze zdrojů, mezi které patří odborné knihy a monografie využitě především v teoretickém základu práce a kapitole věnující se základním informacím o ostrovech a kořenům jejich

¹ Švédsky nazývané Åland, finsky Ahvenanmaa.

specifik. Jelikož toto téma je téměř nezmapováno česky píšícími autory, zmínky lze nalézt jen v publikacích věnujících se Finsku nebo EU, většina zdrojů je v cizím jazyce a to anglickém. Další část práce se opírá o informace pocházející z pramenů evropského práva obsažených v mezinárodních smlouvách a dokumentech EU. Důležitým zdrojem byly oficiální publikace a dokumenty vydané orgány EU, institucemi Alandských ostrovů a Finska. Mimo jiné zdrojem informací bylo Velvyslanectví Finské republiky v Praze, finský Úřad pro Alandské ostrovy a Úřad pro evropské a zahraniční záležitosti vlády Alandských ostrovů. Ekonomické ukazatele a data pocházejí ze statistik EU a Finska, respektive Aland. Opomenuty nebyly ani odborné články z elektronických akademických a odborných časopisů a databází. Jako další zdroj byly využity internetové portály, u kterých byla kriticky hodnocena objektivita jejich článků a materiálů.

Po úvodu práce je zařazena teoretická kapitola, která se zabývá evropským integračním procesem, respektive přístupovými jednáními a možností rokováním získat výjimky. V této části je popsán zejména vztah a postoj EU k udělování výjimek. Bude objasněn náhled EU na odlišnosti a způsob vypořádání se s odlišným prostorem, např. formou přechodných období nebo právě trvalých výjimek. Zaměříme se na zdůvodnění EU ohledně udělení výjimek, a také jakým způsobem jsou vyjednávány.

Druhá kapitola se věnuje základním informacím o ostrovech a jejich odlišnostem. Podkapitoly se postupně věnují historii, která nám odhalí pozadí a kořeny specifik, která se zachovala dodnes, fyzické a socioekonomické geografii, kde se dozvíme poznatky jak demografické, tak týkající se krajinné sféry a postavení ostrovů v Evropě. Stranou nezůstala ani správa, respektive politický systém ostrovů nebo ekonomika ostrovů. Důležitou zkoumanou oblastí je rozdělení pravomocí mezi finskou vládu a alandský parlament. Tato kapitola nám pomůže pochopit vliv těchto specifik na směřování země v procesu evropské integrace.

Následující kapitoly se věnují jednáním před vstupem, samotnému přístupovému procesu a následným dvěma referendům, která nejsou

standardním počinem. Současně byla nastíněna možnost, kdyby Alandy setrvaly mimo EU nebo se rozhodly vystoupit. Analýza přístupového protokolu, vztahu a pozice Aland v rámci EU je rozepsána v rámci následujících podkapitol, které se věnují daným výjimkám při podpisu přístupové smlouvy a výhodám / nevýhodám přinesených obyvatelům Aland, nebo Aktu o autonomii Aland a primárnímu právu EU. Práce se věnuje také změnám nebo problémům z členství plynoucích. Nezanedbatelným je nezapojení se do daňových struktur, z čehož vyplývají další konsekvence. Pravomoci a možnost zapojit se do formování politiky Finska s ohledem na EU je dále analyzována. Alandské ostrovy se dostaly do širšího povědomí Evropy během komplikované ratifikace Lisabonské smlouvy, která opět otevřela možnost vystoupení z EU a kritiku současného nastavení pravidel, sledovány byly s ní spojené změny a situace na ostrovech. Stranou nezůstaly ani evropské programy a fondy.

Snahou zařazené kapitoly o veřejném mínění je přinést pohled Alandčanů a jejich vnímání EU a její činnosti na ostrovech. Pro dokreslení byl zařazen i průzkum veřejného mínění provedený v loňském roce (2013) na ostrovech.

Pro ilustraci postavení a účasti v evropské integraci jsou Alandské ostrovy zobrazeny v jiných mezinárodních organizacích. Jako příklad poslouží Severská rada a uskupení B7, které sdružuje, jak už název napovídá sedm velkých ostrovů v Baltském moři.

V závěrečné části práce dojde k posouzení výhodnosti začlenění do EU. Věnoval jsem se zhodnocení postupného vývoje postavení a pravomocí. Dále byly nastíněny možnosti vývoje pozice Alandských ostrovů v EU. Nedílnou součástí je zodpovězení výzkumných otázek, respektive interpretace zjištěných výsledků definovaných cílem práce.

2 Teoretická kapitola – rozšiřování EU

Evropská unie se neustále vyvíjí, nejen co se týče prohlubování svých aktivit, ale také v oblasti rozšiřování počtu členů. Ze šestice zakládajících států je nyní, po sedmi rozšířeních, 28členné uskupení. Každé rozšíření spolu nese i nové úkoly a výzvy. Pro EU je nutné zajistit, aby přistoupení nových států negativně neovlivnilo dosažené výsledky společné spolupráce. Na druhou stranu se objevují nové možnosti a příležitosti, s nimiž jsou ale spojena i určitá rizika. EU mimo jiné reprezentuje i bohatou různorodost a rozmanitost celého kontinentu (Černoch 2003: 34).

Unie i přes přibírání různorodých zemí s rozličnými výchozími podmínkami stále trvá na zachování svých charakteristických rysů. Při každém rozšiřování je pro EU důležité, aby zůstala soudržným uskupením a aby nebyla ohrožena dosažená životní úroveň občanů EU. Snahou je zachovat a respektovat hodnoty a normy rozšířené v EU, přijmout unijní právní předpisy, procedury a opatření (Fiala 2007: 26–30). Povaha celé Unie je dynamická, proto současně rozšíření nesmí ohrozit tuto dynamiku integračního procesu, fungování institucí a soudržnost členských států. Významným prvkem, který stimuluje konvergenci hospodářských a politických systémů zemí je postupně se rozvíjející proces ekonomické a politické integrace (Cihelková – Jakš a kol. 2004: 318).

Přijímání nových členů z různých prostředí a podmínek, nutí samotnou EU k transformaci, přizpůsobení se počtu členů a reformám, při zachování efektivity a současně tradičního nastavení instituce (Pitrová 2001: 59). I když základním principem rozšiřování je, že nově přistupující stát přijímá kompletní legislativu EU (acquis) v celé šíři v okamžiku vstupu do EU, tak předešlá rozšíření ukázala, že tomu tak není vždy (Evropská komise 2009: 4–9).

2.1 Přístupový proces

Kandidátský stát, který usiluje o členství v Unii, podá přihlášku Radě EU, která posléze požádá Evropskou komisi (EK) o posouzení schopností kandidátského státu splnit podmínky přistoupení, respektive členství v EU.

Komise po komplexním a objektivním zhodnocení, (ne)doporučí zahájit přístupové rozhovory. Stát musí splnit tzv. kodaňská kritéria, kromě požadavku na stabilitu demokracie, právního státu, dodržování lidských práv a práv menšin, konkurenceschopnosti tržního hospodářství, je tu požadavek právě na začlenění legislativy EU do národních legislativ. Tento požadavek je pro přehlednost rozdělen do přístupových kapitol. Během jednání o podmínkách členství dochází postupně k uzavírání těchto kapitol, kterých je 31 a prakticky kopírují politiky EU.

Po kladném vyjádření Komise a schválení mandátu Radou EU k jednání, jsou jednání formálně započata. Jednání mezi kandidátským státem a členskými zeměmi jsou vedena individuálně na různých úrovních² a jejich rychlost se odvíjí od pokroku při plnění požadavků. Během přístupových jednání je pozornost upřena na podmínky a termíny, kdy budou přijaty a začnou být uplatňovány předpisy EU ze strany kandidátské země. O těchto předpisech nejde vyjednávat ve smyslu jejich charakteru (Delegace Evropské komise v České republice 2003: 23).

Přijetí *acquis* je výchozí podmínkou pro přijetí kandidátského státu do EU. *Acquis* též nemohou být přijata jen zčásti, bez vyřešení zásadního problému, tj. jen oddálením jeho řešení, což by ve výsledku vedlo k ještě závažnějšímu problému. Dále by vznikl problém, jak mají dotyčné instituce Unie rozhodovat o politických zásadách, které by už nebyly společné. Jestli je však výjimka udělena, je jisté že se to neobejde bez kompenzací a dojde k celkovému oslabení *acquis* (Pikna 2010: 77–81).

V této fázi rozhovorů jde o to se domluvit, kdy a jak budou přijaty a začnou být uplatňovány předpisy a postupy EU. Unie vyžaduje záruky od kandidátské země ohledně termínu a efektivnosti při uplatňování předpisů. Jednání začínají tzv. *screeningem*, během něhož jsou určeny oblasti, kde

² Na úrovni ministrů, nebo zástupců, ale i na úrovni úřední či diplomatické, pomocí Výboru stálých zástupců členských států a velvyslanců (COREPER). Nebo hlavních vyjednávačů kandidátských zemí, kde jsou zastoupeni experti nebo státní sekretáři, kteří vytvářejí prostor pro vyjevování a sladování názorů a postojů k projednávaným otázkám.

je potřeba sjednocení právních předpisů, institucí nebo postupů v kandidátském státě (Černocho 2003: 86–87). Komise vypracuje *zprávu o prověření*, pro každou kapitolu u konkrétní kandidátské země, kterou posléze předloží Radě (Evropská komise 2007: 5–8).

Komise před samotným jednáním o kapitole může požadovat splnění určitých podmínek. Poté je na kandidátské zemi, aby předložila *vyjednávací postoj*. Na základě návrhu Komise Rada přijme společný postoj EU u každé kapitoly, což umožní zahájit jednání. Jestliže je kandidátskou zemí přijat společný postoj EU, jednání o konkrétní kapitole je uzavřeno, nikoliv však definitivně. Konečného schválení je dosaženo po uzavření všech přístupových kapitol na konci vyjednávacího procesu (European Commission 2001: 23).

Za celou dobu rozšiřování si každý kandidátský stát během tohoto procesu sjednal určité výjimky, či přechodná období. Přechodná období jsou v některých případech požadována i Evropskou unií, respektive členskými státy, více o přechodných obdobích a výjimkách v další subkapitole.

Návrh smlouvy o přistoupení musí být schválený a podepsaný všemi členskými státy a příslušný kandidát se ještě před podpisem stává přistupující zemí. Návrh potom musí být ratifikován všemi členskými státy i přístupovou zemí v souladu s jejich ústavně stanovenými postupy, nejčastěji je vyžadováno referendum. Evropský parlament (EP), jehož členové jsou přímo voleni občany EU, musí rovněž vyjádřit souhlasné stanovisko (Delegace Evropské komise v České republice 2002: 19–24).

Aby kandidátská země dostala úloze člena EU, musí zajistit politický i technický soulad s normami EU. Komise pravidelně informuje formou posudků³ Radu a Parlament o pokroku a dodržování podmínek a závazků přistoupení, přičemž sleduje přistupující zemi až do přistoupení.

³ Komplexní zhodnocení úrovně připravenosti kandidátského státu ve sférách politických i ekonomických na vstup do EU.

Když jsou jednání o všech kapitolách ukončena ke spokojenosti obou stran, výsledky jsou včleněny do návrhu smlouvy o přistoupení. Jestliže smlouva získá podporu Komise, Rady a Evropského parlamentu, je podepsána a ratifikována kandidátskou zemí a všemi členskými státy. Jakmile je ratifikační proces ukončen, smlouva o přistoupení⁴ vstupuje v platnost podle plánovaného data a přistupující stát se stává členským státem (Lacina – Ostřížek a kol. 2011: 379).

2.2 Nástroje EU pro rozšiřování

Velké změny v procesu rozšiřování, předvstupní fázi a příprav byly spojeny se čtvrtou vlnou rozšiřování, která byla dosud největší a čítala deset zemí⁵. Na zájem tak velkého počtu přidružených zemí východní a střední Evropy byly vypracovány podmínky přijetí, známé jako kodaňská kritéria. Evropská rada dále upřesnila proces rozšiřování na zasedání v Essenu v roce 1994, kde definovala předvstupní strategii. Jejímž cílem je na základě evropských hodnot a pomocí strukturovaného dialogu připravit země k postupnému začlenění *acquis* (Fiala – Pitrová 2009: 157).

Každá země dostane harmonogram s upřesněním cílů, které musí v krátké až středně době perspektivě splnit, aby se mohla stát členem EU. S každou kandidátskou zemí je tak uzavřeno partnerství pro přijetí, které spočívá ve finanční pomoci Unie, jejíž výše je určena podle dodržování závazků. Na případné změny v dodržování *acquis* se může přistoupit pouze dočasně, v omezeném čase i rozsahu. *Acquis* nyní čítá více než 20 000 právních aktů, což je více než 80 000 stran *Journal officiel des Communautés européennes* (Delegace Evropské komise v České republice 2001: 119).

Snahou EU je převzetí co největší části *acquis* přistupujícím státem ještě před nabytím členství. Se sladováním legislativy, kromě orgánů,

⁴ Tato smlouva obsahuje dojednané výjimky a přechodná období.

⁵ V počátcích se uvažovalo i o přijetí Rumunska a Bulharska, jejichž přijetí bylo o tři roky odloženo, ale např. i Turecka.

organizací nebo agentur pomáhají i programy a přístupové strategie jako je *Partnerství pro vstup*. Strategie a podmínky rozšiřování, respektive přístupových jednání najdeme ve Smlouvě o EU, v závěrech předsednictví Evropské rady, kdy byla v roce 1993 zveřejněna tzv. kodaňská kritéria, která byla doplněna v roce 1995 v Madridu a o dva roky později v Lucemburku⁶. Komise taktéž vypracovala materiál o rozšiřování EU, jenž byl součástí zprávy *Agenda 2000*⁷ (Rovná 2001: 25). I když Komise upozorňuje, že základem přijetí je *acquis* v jejich podobě právě v době přistoupení. Zároveň přiznává, že přechodná období v určitých segmentech politiky jsou možná, ale musí být omezena prostorově i časově (MZV ČR 1999: 37–39).

2.3 Vyjednávání výjimek

Odlíšnosti (tj. výjimky z *acquis communautaire*) je třeba individuálně vyjednat a vložit do přístupové smlouvy (např. ve formě přechodného období). Přechodná období mohou být chápána jako jakýsi kompromis, který může zamezit nedokončení přístupových jednání, když EU státu nabídne nějaký čas na sladění legislativ. Na druhou stranu chrání i zájmy EU a zachování její homogenity, neboť donutí státy např. ke kompromisu v jiné politice EU, nebo zmírnění požadavku a omezení opatření, za účelem dosažení dohody, při uplatnění ústupku výměnou za hladký průběh dalších jednání. Na výjimkách je možno se dohodnout v odůvodněných případech, nikoliv však na zneplatnění některých pravidel pro danou zemi.

Určité sporné body mohou být upozaděny a vyřešeny dohodou či ústupky ze strany EU. Je to za předpokladu, že členské země stojí o členství konkrétní země, neboť je to pro ně výhodné, či mají na zemi jiné vazby. Unie je ochotná k ústupku i v případě, že se jedná o hlavní

⁶ Předvstupní pomoc byla zesílena právě po summitu v Lucemburku v rámci tzv. posílené předvstupní strategie.

⁷ Tato zpráva obsahuje soubor podnětů zajišťujících efektivitu příprav pro rozšíření po roce 2000. Dokument shrnuje kritéria přijetí nových členů, strategii pro rozšiřování, ale i problémy s ním spojené.

požadavek kandidátské země, přestože s tím nesouhlasí. Už před prvním rozšířením se ES dohodlo, že směrem ke kandidátským zemím bude vystupovat jako celek prostřednictvím svých institucí (Gerbet 2004: passim).

Záleží na vyjednávacích týmech kandidátských zemí, na kolik jsou schopné obhajovat národní zájmy, kde argumentují zachováním nezávislosti a osobitosti, či nevýhodnými geografickými podmínkami. Udělení výjimky je též možné po zisku politických záruk ze strany kandidátské země. Přejícné období může být kompenzováno dotacemi, či jinými finančními prostředky (intervenční ceny, restituce a odvody, nebo ve formě fondů či programů). EU povoluje realizovat příslušná integrační opatření s časovým posunem. Za předpokladu, že členské země mají velký zájem přijmout nové členy, jsou tyto země připravené k ústupkům. Kandidátské země samozřejmě toho můžou využít, aby do poslední chvíle požadovaly výhody⁸.

Historie ukázala, že už i členský stát může požadovat zisk výjimek. Jednat o zvýšení pomoci, opětovném projednání podmínek přijetí⁹, přehodnocení modalit a tlačit tak na Unii s hrozbou vyhlášení referenda o vystoupení z EU. Celá věc byla vyřešena v podstatě jen prodloužením přechodných období. Udělení přechodných období může být snahou EU nepřerušit přístupový proces, respektive zabránit „zaseknutí“ procesu na sporných bodech smlouvy (Gerbet 2004: 239–240).

2.4 Přechodná období

Přejícné období znamená dočasné neplnění podmínek ve vztahu k novému členskému státu¹⁰ v odůvodněných případech, k čemuž je zapotřebí dohody mezi kandidátským státem a státy EU. Důvody

⁸ Zde je řeč zejména o zemích „severního“ přistoupení.

⁹ Z právního hlediska je tento požadavek nepřijatelný, ale jelikož se jednalo o členu, jehož členství bylo důležité, je zde řeč o Velké Británii, Unie byla shovívavá.

¹⁰ Dočasná výjimka z primárního nebo sekundárního práva EU, dojednána během rozšiřování EU a zanesena v přístupové smlouvě.

takovýchto dohod musíme hledat především v časové nebo finanční náročnosti implementace určitých politik. Oproti tomu druhou variantou sjednaných výjimek, jsou výjimky trvalé. Zde se jedná o časově neomezené období, kdy stát může jednat podle odlišných pravidel než ostatní členské země. Období musí být časově a věcně ohraničeno, doprovázeno plánem, kdy a jak se má *acquis* aplikovat (MZV ČR 2002: 7).

Oficiální postoj a zásada EU je, že kandidátská země musí přijmout všechny platné právní předpisy a právní akty, neboť o charakteru *acquis* nelze vyjednávat. Přístupová jednání se tedy soustředí na ty otázky, respektive kapitoly, které není kandidátská země schopná splnit nebo přijmout k datu vstupu, a proto vyžadují přechodné období. Např. naplnění norem v oblasti životního prostředí je možné až po dlouhodobých a nákladných změnách. V tomto momentě je EU v omezené míře a za přísných podmínek na základě žádosti kandidátské země ochotna jednat o přechodných ujednáních. Přístupová jednání týkající se konkrétní oblasti politiky jsou možná až poté, jsou-li důsledně splněna přísná kritéria (Lacina – Ostřížek a kol. 2011: 375–378).

Kromě časové a finanční náročnosti jsou za důvody přechodných období udávány: ochrana zájmů nově přistupujících zemí, pomoc překonat první roky členství (pro obě strany¹¹), ochrana zájmů členských států. I když základním principem evropského integračního procesu je jeho homogenita, nachází se zde i princip diferenciacce a flexibility. Flexibilitu můžeme najít především v sekundárním právu, ve směrnících, které často zacházejí se členskými státy odlišně. Diferenciacce je přítomna v základech Evropské měnové unie nebo Schengenského systému, do kterých nejsou zapojeny všechny státy EU, protože není vyloučeno jejich pozdější přistoupení. Amsterodamská smlouva zase dává možnost užší spolupráce pro státy, které se rozhodnou prohlubovat některý z cílů integrace. Princip flexibility obsahují i přechodná období (krátkodobá: měsíce až tři roky,

¹¹ I EU tak může získat čas na úpravu nebo dotvoření potřebné legislativy.

střednědobá: tři až pět let, dlouhodobá: nad pět let). Někdy literatura uvádí maximální délku 10–12 let. Dále mohou být období dělena na etapy.

První druh přechodných období se označuje jako oborové či vertikální a je zaměřen na konkrétní oblast evropské integrace, nebo jen jeho segment. Druhým typem, je tzv. horizontální nebo procesní přechodné období, které pro přistupující země zavádějí odlišnou kontrolní, legislativní nebo vymáhací proceduru v jakékoliv oblasti aktivit EU (Šlosarčík 2004: passim).

Přechodné období se často interpretuje jako kompromisní řešení ochrany životních zájmů nového člena Evropské unie, jako snaha vytvořit členství druhé kategorie pro nové členské státy nebo jako snaha těchto států využít pouze výhod členství v EU. Časté využívání přechodných období tak odráží trend k vyšší heterogenitě uvnitř Evropské unie (Zlý 2001: 66).

V kontextu evropské integrace může být pojem přechodné období využit i šířeji. V praxi je však tento pojem spojován právě s rozšiřováním EU. Zakládající smlouvy se o možnosti vyjednat pro nově přistupující stát přechodné období výslovně nezmiňují. Jelikož zakládající smlouvy o přechodných obdobích v souvislosti s rozšiřováním mlčí, není tedy omezena jejich maximální délka ani rozsah. Takové řešení, ale vyplývá nepřímo, tj. z článku 49 Smlouvy o EU. Podle něhož jsou podrobnosti, za kterých se stane nový stát členem EU, obsaženy v přístupové smlouvě, uzavřené mezi členskými státy a přistupujícím státem (čl. 49 Smlouvy o Evropské unii ve znění Lisabonské smlouvy).

Udělení přechodného období, nemůže být chápáno jako základ pro pozdější precedenty. Avšak, co se týká nově vytvořených mechanismů během rozšiřování, či fondů, ty jsou pro členské státy přístupné. I když uchazečské země musí respektovat závazky učiněné vůči mezinárodním organizacím jako je WTO nebo OECD, nesmí je ale stavět nad ustanovení

Evropských dohod¹² a nad budoucí závazky vůči EU. Období nesmí měnit pravidla a politiky EU, či narušovat jejich fungování (Šlosarčík 2013: 150–152).

Noví členové by základní závazky měli převzít ihned při vstupu, aby nebylo zpochybněno jejich právo plně se podílet na rozhodování. Unie by neměla počítat s žádnou formou druhořadého členství, ani s možností odmítnout některé úkoly (Fiala – Pitrová 2003: 147).

2.5 Trvalé výjimky

I když klasická metoda rozšiřování uvádí, že je nutné přijmout *acquis* v plném rozsahu a bez trvalých výjimek, proběhlá rozšíření jen dokazují, že i trvalé výjimky jsou dosažitelné. V rámci trvalých výjimek jde vlastně o přechodná období s neurčitým termínem ukončení. I když lze vystopovat snahu omezit množství a počet trvalých výjimek z *acquis*, objevují se stále. V jednotlivých klauzulích upravujících trvalé výjimky se navíc téměř vždy objevuje možnost, aby příslušný stát od trvalé výjimky v budoucnu ustoupil. Z trvalé výjimky se tak stane ve zpětném pohledu „pouze“ přechodné období. Platí do určitého data, lze ho poté prodloužit, či dokud není zrušeno rozhodnutím Rady EU (Fiala – Pitrová 2003: 142–145).

Trvalé výjimky z *acquis* jsou dosaženy modifikací sekundárního práva v přístupové smlouvě. Přístupová jednání přesně stanoví podmínky přistoupení. O vyjednání trvalých výjimek kandidátské země usilují v pro ně typických otázkách, oblastech, ale i výrobcích a komoditách, které jsou pro daný stát citlivé a kde chtějí obhájit národní zájem. Dále se jedná o segmenty politiky, které mají dlouhodobou tradici a pro státy symbolický, někdy i životní význam. Jedná se i o oblasti s dopadem na historické konotace země. Některé výjimky mají na EU marginální dopad, v těchto případech je proto EU spíše ochotná je udělit.

¹² Tyto dohody, jako specifický typ asociačních dohod, byly uzavírány od 90. let se zeměmi střední a východní Evropy (Janků – Janků 2010: 43).

Za předpokladu, že chce nově přistupující stát zohlednit svá „specifika“, je pro něj mnohem výhodnější učinit tak ve formě trvalých změn primárního a sekundárního práva (tzv. technické adaptace *acquis communautaire*) než pomocí přechodných období. Po vstupu do Evropské unie by pak nový členský stát měl svou činnost zaměřit třemi směry: na změnu sekundárního práva směrem ke specifickým zájmům příslušného státu (zejména u norem přijímaných kvalifikovanou většinou v Radě), na přesvědčení co největšího počtu členských států k nezavádění či zrušení omezujících přechodných období (zejména v oblasti volného pohybu osob) a na eventuální tlak na Evropskou komisi, aby zaujala diferenční postoj při aplikaci horizontálních přechodných klauzulí (klauzulí pro případ nouze) vůči novým členským státům (Šlosarčík 2004: 55, 67).

Zvýšení nestejnorodosti je také zapříčiněno, že nově přistupující státy přikládají větší váhu některým politikám, zatímco některé podporují méně. Při přijímání neutrálních států, u kterých se jedná o dlouhodobou tradici, muselo být EU jasné, že přijetí SZBP a účinkování v ní bude pro tyto státy problematické (Wiszniewska 2014).

Dále mohou být trvalé výjimky (*opt-outs*) vyjednané při přijímání revize zakládajících smluv. Soubor výjimek byl v minulosti poskytnut, např. po odmítnutí Smlouvy o EU v referendu občany Dánska¹³, čímž stát posílil svoji pozici na evropské scéně a v samotném procesu vyjednávání (Brunclík – Havlík – Pinková 2011: 230).

3 O ostrovech

Alandské ostrovy, čítající 6757 ostrovů a útesů, leží v hrdle Botnického zálivu jihozápadně od pobřeží Finska a na východ od Finského zálivu. Jejich strategická pozice spočívá v možnosti blokování vstupu do Botnického zálivu a přístupu k Stockholmu a jeho přístavu. Jediná pozemní hranice vede neobydleným skalnatým útesem Märket patřícímu Švédsku. Povrch ostrovů je převážně skalnatý s vřesovišti a velkými plochami

¹³ Jednalo se o referendum ohledně Maastrichtské novelizace v roce 1992.

borových lesů, ale téměř nížinný. Nejvyšší bod Orrdalsklint na severu hlavního ostrova ční jen 129 metrů nad mořem (The Official Åland website 2013).

Z velkého počtu ostrovů je jich jen 60 obydlených a největším z nich je ostrov Fasta Aland. Všechny ostrovy jsou protkány hustou lodní sítí, stejně tak trajekty zajišťují spojení i s pevninským Finskem. Největší ostrov Fasta Aland má rozlohu 1010 km², což tvoří téměř 65 % rozlohy celého souostroví, které má celkovou rozlohu 1580 km², z toho 28 km² pokrývají vodní plochy, výsostné vody patřící ostrovům mají dalších 11 771 km². Hlavní ostrov Fasta Aland je třetím největším finským ostrovem, na kterém se nachází hlavní město Mariehamn, které je současně na ostrovech jediným městem (ÅSUB 2013a; Norden 2013). Populace Mariehamnu čítá 11 410 obyvatel, sídlí zde autonomní vláda i parlament (Population Register Center of Finland 2014). Založené bylo v roce 1861 a pojmenované po Marii Alexandrovně, manželce Alexandra II. Počet obyvatel souostroví čítal v roce 2014 celkem 28 665 osob. Hustota zalidnění činila 18,4 osob na km² a více než 90 % z tohoto počtu žilo právě na hlavním ostrově. Většina obyvatel se narodila na Alandách, konkrétně 66 %¹⁴. Oproti tomu nejmenší obec Sottunga má jen 101 obyvatel (viz Přílohu č. 1). Střední délka života je 81,5 let (Jutikkala – Pirinen 2006: 168; Ministry for Foreign Affairs of Finland 2013).

Celé souostroví je dále složeno z 16 obcí rozdělených do třech podoblastí (viz Přílohu č. 2). Rozdělení je založeno na staré klasifikaci a příslušnosti obyvatel ke konkrétnímu kostelu. V čele obce stojí obecní rada, volená na čtyři roky. Celkově jsou Alandské ostrovy jedním z 19 regionů Finska (Silverström 2013: 10). Tento region má dlouhodobě rozsáhlou autonomii, z čehož vyplývají další odlišnosti. Většina obyvatel se hlásí k luteránství. Na ostrovech se mluví švédsky¹⁵ (jedná se také o jediný

¹⁴ Ve Finsku potom 19,4 %, ve Švédsku 7,9 %, 6,8 % obyvatel pochází odjinud.

¹⁵ Jedná se o dialekt švédštiny, tzv. alandskou švédštinu.

úřední jazyk), přičemž pro více než 90 % obyvatelstva se jedná o jazyk mateřský, finsky mluví asi jen 5 % obyvatelstva. Švédština je využívána ve všech institucích, úřadech a státních školách. Dokumenty posílané na ostrovy z finského parlamentu musí být psané rovněž ve švédštině. Jednou z příčin užívání švédštiny je poloha ostrovů a druhou jejich historie svázaná se Švédskem. K švédskému pobřeží je to přes Alandské moře dvakrát blíže než k finskému. Prameny dokazují, že na ostrovech vždy žilo švédské obyvatelstvo (Daftary – Loughlin 1999: 19–22).

3.1 Územní celky NUTS & LAU

Pro statistické účely Eurostatu byly vyznačeny územní celky Nomenklatury územních statistických jednotek (NUTS) i ve Finsku, respektive na Alandách podobně jako v jiných členských zemích EU. Velká míra autonomie Aland se zračí i v označení NUTS 1, které je v tomto případě rozděleno mezi samotné Finsko a Alandy. V dalším dělení, v NUTS 2 jsou Alandy jednou z pěti velkých oblastí Finska, neboli jednou z 19 provincií na nižší úrovni NUTS 3 (Eurostat 2011: 122–124). Od roku 1990 tuto klasifikaci doplňuje další dělení označované jako Místní správní jednotky 1 a 2 (LAU). Jedná se o dělení na nižší jednotky, než jsou provincie. Tři podoblasti, Souostroví, Venkov a Mariehamn, spadající pod LAU 1 zahrnují 16 alandských obcí jako LAU 2 (Statistics Finland 2013).

3.2 Historie

Alandy byly díky své strategické poloze dlouhodobě jádrem sporu mezi evropskými velmocemi, převážně mezi Velkou Británií a Francií. Rusko a Švédsko se až do 19. století snažilo o jejich připojení ke svým územím. V letech 1714–1721 byly Alandy napadány a pustošeny vojsky Petra Velikého a většina obyvatel byla nucena uprchnout do Švédského království. Alandy byly finskou historickou provincií jako správní oblast pod nadvládou Švédska od středověku až do rusko-švédské války (Jutikkala – Pirinen 2006: 62–63). V roce 1809 byly Fredrikshamským mírem spolu s Finskem postoupeny Rusku. V tomto období, jako Finské velkoknížectví, bylo Finsko spojeno s carským Ruskem až do roku 1917. Car Alexander I.

si byl vědom odlišné finské kultury a vazeb na Švédsko, proto bylo území připojeno personální unií. Toto s obavami sledovala také Velká Británie, která se obávala zejména o svůj obchod v Baltském moři (Hejkalová 2003: 114).

Ostrovy sehrály svoji roli i během Krymské války, když roku 1854 britsko-francouzské jednotky dobyly nedostavěnou ruskou pevnost *Bomarsund* na východě hlavního ostrova. Kvůli výhodné, strategické poloze byla roku 1856 podepsána Úmluva o demilitarizaci Alandských ostrovů mezi Ruskem, Francií a Velkou Británií, jejímž výsledkem se ostrovy staly demilitarizovanou zónou (Ålands kulturstiftelse 2013).

Rozhovorů se neúčastnilo Švédsko, které požadovalo postoupení území nebo alespoň jeho neutralitu. Ostrovy nesměly být opevněny a nesměla se zde nacházet pozemní ani námořní vojenská zařízení. Všechny tyto požadavky se staly součástí Pařížské mírové smlouvy, konkrétně čl. 33 a byly tak právně ukotveny i pro další signatáře (Ålands kulturstiftelse 2013). Britský premiér Henry Temple toto chápal jako bariéru mezi Ruskem a severní Evropou. Pro Rusko bylo ustanovení z roku 1856 ponižující (Wrede 1920).

Kolem roku 1906 začalo Rusko shromažďovat na ostrovech značnou vojenskou a námořní sílu pod záminkou zastavení pašování zbraní do Finska. Tím se v letech 1907 a 1908 spolu s novými dohodami o Severním moři znovu otevřela otázka o povaze ostrovů, zatímco Švédsko podporované Velkou Británií nepřipouštělo žádnou změnu statutu ostrovů. Ostrovy byly stejně v roce 1916 znovu militarizovány Ruskem a také využity během 1. světové války. Sloužily mimo jiné jako ponorková základna a v březnu 1918 byly obsazeny Němci. Demilitarizovaný status ostrovů byl obnoven až roku 1921 (Ålands Lagting 2013).

Už během rozpadu Ruské říše v roce 1917 se zástupci obcí Aland sešli na tajné schůzce v *Åland Folk High School*, kde se rozhodli usilovat o připojení ke Švédsku. Delegace předložila tento návrh, podpořený peticí podepsanou většinou občanů Aland, švédskému králi a vládě. Po

vyhlášení Finské nezávislé republiky v roce 1917 požadovali švédští obyvatelé Aland připojení ke Švédsku (George 1923). Jednalo se o akt sebeurčení, jako tomu bylo v případě Finska. Finský parlament a premiér Rafael Erich nabídli jako řešení formu místní samosprávy, která byla ale odmítnuta (Jutikkala – Pirinen 2006: 314).

Alandané požadovali plebiscit, aby se sami rozhodli, ke které zemi chtějí patřit. Spor o ostrovy se dostal až na půdu Společnosti národů¹⁶. Rada Společnosti národů předložila v roce 1921 kompromisní řešení, kdy Alandy zůstaly pod suverenitou Finska, ale to bylo povinno zaručit jejich populaci švédský jazyk, kulturu, místní zvyky a systém samosprávy. Je důležité říci, že veškeré rozhovory a vynucení konečného rozhodnutí se obešlo bez vojenských zásahů a donucovacích prostředků¹⁷ (American Society of International Law 1923). Součástí byla také dohoda, že ostrovy nikdy nebudou pro Švédsko vojenskou hrozbou. Rozhodnutí bylo pečetěno dohodou Finska a Švédska, ale bylo také promítnuto do mezinárodní Úmluvy o demilitarizaci a neutralitě Alandských ostrovů, kterou podepsalo deset států. Rusko nebylo signatářem této úmluvy, ale bilaterální Moskevská mírová smlouva mezi Finskem a Sovětským svazem z roku 1940 a Pařížská mírová smlouva z roku 1947 konkrétně čl. 5 už obsahují ustanovení o demilitarizaci Aland (Ålands kulturstiftelse 2013).

Z finského práva vyplývá, že ostrovy jsou politicky neutrální, demilitarizované a držitelé domovského práva jsou osvobozeni od branné povinnosti. Vše bylo potvrzeno, jakožto i švédský jazyk, v Aktu o autonomii z roku 1920, který byl později revidován v letech 1951, 1991 a poslední úpravy platí od 6. listopadu 2011. Po dvou letech od přijetí Aktu byla doplněna řada ustanovení ohledně hlasovacích práv a získávání půdy (Zákon č. 1144/1991). V roce 1922 se taktéž konaly první volby do

¹⁶ Tento spor je někdy nazýván jako krize Alandských ostrovů.

¹⁷ I proto je Finsko považováno za příklad úspěšného řešení problému menšin z několika důvodů: dlouhotrvající autonomie, problém byl vyřešen beze zbraní, jedná se jak o samosprávný tak demilitarizovaný region.

parlamentu, jehož první zasedání proběhlo 9. června 1922. Tento den se dodnes slaví na památku alandské autonomie a od tohoto roku mají ostrovy i vlastní hymnu.

Novelizace z roku 1951 zaručuje ochranu švédských tradic a způsobu života na ostrovech. Od roku 1954 mají ostrovy vlastní vlajku a od roku 1984 poštovní známku (The Official Åland website 2013)¹⁸. Doplněním byl zákon z roku 1975, který se zabývá restrikcemi pro nákup nemovitostí. V obou případech se jedná o ústavní zákony, které jsou těžko měnitelné. Alandská autonomie, zvláštní status ostrovů a nárok na vlastní politické instituce je dokonce zanesen ve finské ústavě, konkrétně v článcích 75 a 120, volby na ostrovech jsou upraveny v čl. 25 (Ústavní zákon č. 731/1999: čl. 25, 75, 120). V roce 2002 Alandy jako celé Finsko nahradily dosavadní měnu, finskou marku eurem (Silverström 2013: 12–14).

3.3 Politický systém

Získaná rozsáhlá autonomie mimo jiné znamená, že běžně vykonávané pravomoci finskou centrální vládou v jiných regionech, jsou zde spravovány vlastní vládou a parlamentem. Autonomie umožňuje přijímat zákony týkající se vnitřních záležitostí ostrovů a správy rozpočtu. Na základě rozhodnutí alandského parlamentu (Lagtinget)¹⁹ je jmenována regionální vláda. Veškeré pravomoci místní samosprávy vyplývají z Aktu o autonomii Alandských ostrovů, přijatého finským parlamentem jako ústavní zákon. K jeho změně je zapotřebí souhlasu parlamentu Aland (Ålands Lagting 2013).

¹⁸ V roce 2006 získaly ostrovy vlastní internetovou národní doménu nejvyššího řádu .ax, která posílila mezinárodní uznání.

¹⁹ Do 30členného jednokomorového parlamentu se volí listinným / personalizovaným proporcčním systémem, délka mandátu činí čtyři roky. Pasivní i aktivní volební právo je nastaveno na 18 let, další podmínkou je vlastnictví domovského práva. Alandy tvoří jeden volební obvod. Při volbě finského prezidenta a volbách do Evropského parlamentu, jsou ostrovy zahrnuty do jednoho finského volebního obvodu (Dudáková 2008: 277–279).

Akt konkrétně vymezuje rozsah autonomie a definuje politické instituce a jejich kompetence. Mezi autonomně spravované oblasti patří: školství, kultura a ochrana historických památek, zdraví a zdravotní péče, sociální politika, ochrana životního prostředí, podpora průmyslu, vlastní policie, doprava na ostrovech nebo poštovní a telekomunikační služby a místní správa. V těchto oblastech působí Alandy jako suverénní stát. Oproti tomu oblasti jako soudní systém, cla, zahraniční politika, daně nebo velká část občanského a trestního práva jsou spravovány Finskem. Alandy mají také svého zástupce ve finském parlamentu, který je volen stejně jako ostatní poslanci finského parlamentu systémem poměrného zastoupení, jen s tím rozdílem, že v tomto případě je volen v jednomandátovém obvodu²⁰. Jeho úkolem je vznášet připomínky v sektorech spravovaných Finskem. Alandy mají také vliv na přijímané mezinárodní smlouvy²¹. Smlouvy, které se jich dotýkají, musí být schváleny místním parlamentem (Regleg 2013).

Jedním z úkolů parlamentu, kromě přijímání zákonů, je správa rozpočtu. Příjmy se skládají z vlastních zisků ostrovů a paušální částky od Finska, vrácené jako část ze zaplacených daní, která činí 0,45 % příjmu do rozpočtu. Pokud odvedené daně činí více než 0,5 % celého finského rozpočtu, přebytek se vrací na ostrovy (Silverström 2013: 15–16). Přijaté zákony jsou postoupeny finskému prezidentovi, který může ve dvou případech uplatnit veto. A to při ohrožení vnitřní nebo vnější bezpečnosti Finska, nebo pokud parlament překročí svoji legislativní pravomoc. Prezident se opírá o stanovisko Delegation Aland nebo Nejvyššího soudu. Delegation Aland se skládá z poloviny jmenované finskou vládou a poloviny alandským parlamentem. Tento orgán sleduje činnost alandského

²⁰ Alandy svého zástupce poprvé získaly v roce 1948 prostřednictvím *Alandské koalice*, což je uskupení sdružující všechny velké ostrovní politické strany. Zástupce je ve finském parlamentu obvykle členem *Švédské parlamentní skupiny*. Současná zástupkyně je Elisabeth Nauclér (The Finnish Parliament 2014).

²¹ To se týká samozřejmě i smluv s EU.

parlamentu, jestli při přijímání zákonů nepřekračuje své pravomoci, také určuje paušální částku vracející se na Alandy (Ålands Lagting 2013).

Alandská vláda může čítat až osm členů, v jejímž čele stojí ministerský předseda, který je volen a jmenován parlamentem²². Od roku 1988 je vláda ustavována na základě principu parlamentarismu. Za veškeré úkony svěřené v Aktu o autonomii je odpovědná vláda (Ålands Landskapsregering 2013). Některé úkony spadají do kompetence státní správy. V ostatních částech Finska je vše spravováno vládou, ministerstvy a dalšími vnitrostátními orgány. Státní správa je zde zastoupena agenturou finské vlády, State Department of Åland (The County Administration) v čele s guvernérem. Ten je jako zástupce finské vlády a prezidenta jmenovaný prezidentem po konzultaci s předsedou parlamentu Åland²³. Jeho činností je předsedání Delegaci Åland a zahajování a ukončování zasedání parlamentu jménem prezidenta. Guvernér má také za úkol udržovat dobré vztahy ostrovů s Finskem a také koordinovat aktivity Finska na ostrovech. Současný guvernér je od roku 1999 Peter Lindbäck (Statens ämbetsverk på Åland 2013).

Od roku 1998 funguje *Kontaktní skupina* mezi alandskou vládou a finským ministerstvem zahraničních věcí, která má za úkol zvyšovat povědomí a kontakty s provincií a především rozvíjet a zvyšovat využití příkladu Åland v mezinárodním prostředí²⁴.

Poslední volby do alandského parlamentu se konaly 16. října 2011 a do parlamentu se dostalo šest stran. Politické strany jsou nezávislé na stranách ve Finsku. Nejvíce křesel získala *Ålandská strana středu* a to sedm při 23,6 % hlasů, dále pak *Ålandští liberálové* šest při 20,3 %, *Ålandská sociálně-demokratická strana* také šest při 18,5 %, *Umírnění* čtyři

²² Současná vláda má sedm členů a odpovídá parlamentu.

²³ Pokud není guvernér vybrán konsensem, vybírá prezident z pěti kandidátů navržených alandským parlamentem.

²⁴ V současné době se mluví o možném využití podobného statusu funkční samosprávy k vyřešení problémů na Balkáně, konkrétně v případě Kosova (Sain ley Berry 2007).

při 13,9 %, *Nezávislí* čtyři při 12,6 % a separatistická strana *Budoucnost Aland* tři křesla při 9,9 % hlasů²⁵. K volebním urnám se dostavilo 66,9 % oprávněných voličů. Můžeme zaznamenat, že lze vyzorovat rozdíly mezi volebními preferencemi voličů z venkovských a městských oblastí. Alandský stranický systém můžeme nazvat multipartismem. Podle praxe na ostrovech jsou ustavovány vždy většinové vlády. Ve vládě jsou zastoupeny všechny strany kromě krajně pravicové *Budoucnosti Aland* a *Alandských liberálů*, kteří měli premiérku Viveku Eriksson v letech 2007–2011. Premiérkou se stala v listopadu 2011 sociální demokratka Camilla Gunell. Oproti tomu *Alandská strana středu* obsadila post vicepremiéra, Roger Nordlund a post předsedkyně parlamentu, Britt Lundberg²⁶ (Nordsieck 2011).

3.4 Domovské právo

Občané disponující domovským právem mají zaručenu možnost volit a být volen do parlamentu, podnikat na ostrovech, vlastnit nebo mít v držení nemovitost na Alandách. Právo má také zaručit, že země a řízení podnikání zůstane v rukou místních. Na druhou stranu to nijak neomezuje příchozí usadit se na Alandách a obchodovat s ostrovy. Toto právo také zaručuje osvobození od branné povinnosti a získávají ho také ti, kteří se přistěhovali na ostrovy před dvanáctým rokem věku. Domovské právo je nabyto narozením, za podmínky že jím disponuje jeden z rodičů. Přistěhovalci mohou požádat o občanství za předpokladu pětiletého pobytu na ostrovech, jedná se o občany Finska a splnění určité znalosti švédštiny. Vláda může udělit výjimky za účelem podnikání nebo získání nemovitosti. Domovské právo se ztrácí po pěti letech života mimo Alandy (The Official Åland website 2013).

²⁵ V prosinci 2013 došlo ke sloučení dvou konzervativních stran, *Nezávislí* a *Umírnění* spolu dnes vystupují jako *Středová koalice Aland*.

²⁶ Bývalá alandská reprezentantka pro záležitosti Unie.

3.5 Ekonomika

I když vyjednané výjimky přinesly ostrovní ekonomice jisté výhody, všechny odvětví na nich neparticipují stejně jako zejména doprava a bezcelní prodej na palubách trajektů a letadel. Alandská ekonomika je silně závislá na obchodu se dvěma centry, a to Finskem a Švédskem. Z toho plynou jasné výhody, ale také určitá závislost na chodu větších ekonomik. Na ostrovech je dlouhá tradice místních firem a podnikání, kde je více než 2100 takovýchto podniků. Většina je orientována na zemědělství, dále se jedná o přepravní firmy, banky a pojišťovací agentury. Převážně se jedná o malé podniky s méně než deseti zaměstnanci. Většina HDP je tvořena sektorem služeb, kde prim hraje lodní doprava (Ministry for Foreign Affairs of Finland 2013). Na alandském HDP se zejména s 21,7 % podílejí přepravní služby a doprava, 21,2 % pochází ze státních služeb, finanční služby a obchod s realitami 16,9 %, obchod a hotelnictví 9,3 %. Důležitým faktorem pro přepravu je Uníí schválený systém dotací na zaměstnanecké náklady (posádek), které snižují finanční zátěž na obsazení domácími námořníky (ÅSUB 2013a).

Mezi hlavní přístavy patří Mariehamn a Berghamn. Současné změny v námořní dopravě představují pro Alandy zásadní ohrožení ekonomiky a možnou ztrátu pracovních míst²⁷. Stále ale odvětví nabízí více pracovních míst, než jsou místní obyvatelé schopni obsadit, tudíž mezi zaměstnanci jsou také obyvatelé Švédska a jiných oblastí Finska. Důležitou část příjmů obstarává rostoucí cestovní ruch, který je podpořen právě kvalitní trajektovou dopravou a tím, že se jedná o nejteplejší část Finska²⁸. Mírně

²⁷ V této souvislosti se jedná zejména o dopady ekonomické krize, neboli že při nižších investicích a produkci není zapotřebí tolik služeb přepravních společností. Dalším faktem je stále častější zaměstnávání cizinců na úkor místních, což vyjde majitele společností levněji, nárůst lokální nezaměstnanosti dokládají i statistická data. Nemluvě o nových směrnících EU nutících podnikatele investovat velké sumy peněz do nových zařízení vyhovujících přísnějším pravidlům ochrany životního prostředí (Kinnunen – Lindström 2011: passim).

²⁸ Růst cestovního ruchu započal v 60. letech, i když jde stále především o sezónní záležitost, jeho důležitost pro ekonomiku narůstá.

klima s průměrnou roční teplotou 5,8 stupňů Celsia a nízký úhrn srážek²⁹ prospívá také místnímu zemědělství (Åland Official Travel Guide 2013).

Sekundární sektor hospodářství je zastoupen především zpracovatelským průmyslem, který se týká místních farem a rybolovu a zaměstnává významnou část Ålandčanů. Zajímavé je také průmyslové odvětví orientované na výzkum a produkci moderních plastů, které jsou vyváženy do celého světa nebo inovace v oblasti ochrany životního prostředí. Mezi další odvětví patří tesařství, polygrafický průmysl nebo strojírenství. I význam primárního sektoru, který je ve vyspělých ekonomikách snižován, hraje na ostrovech důležitou roli. Především rybolov, kde prim hraje lov sledů a zemědělství s produkty pro zpracovatelský průmysl. Malé farmy se díky příznivému počasí a úrodné půdě můžou věnovat pěstování a specializaci na určité plodiny jako cibule, brambory, česnek nebo jablka, i když orná půda zabírá asi jen 9 % souostroví (The Official Åland website 2013).

Ålandská ekonomika je stejně jako jiné regiony v současné době zasažena ekonomickou krizí. Ekonomice se od poslední krize z 90. let dařilo, když těžila ze své geografické polohy. Ålandy také hojně využívají obnovitelné zdroje, především větrné elektrárny, které obstarají až 30 % elektřiny. Ålandské ekonomice se v posledních třech dekáдах daří. Míra nezaměstnanosti sice mírně stoupla, ale stále se drží na hranici tří procent³⁰, což je v porovnání s Finskem nebo Švédskem daleko nižší číslo³¹.

Problém, který Ålandy sdílí se zbytkem severní Evropy, je nedostatek pracovníků ve zdravotnictví, stejně tak jejich vzdělání (B7 Baltic Islands 2013).

²⁹ Roční úhrn srážek činí 631 mm.

³⁰ V současné době 3,1 % (Eurostat 2014).

³¹ Nezaměstnanost ve Finsku 8,3 % a ve Švédsku 8,2 %, průměr EU je 10,8 %, data jsou aktuální k lednu 2014 (Eurostat 2014).

Rostoucí turismus je stále větším zdrojem příjmů a je více potřeba sezónních pracovníků ze zahraničí. Ročně přijede kolem dvou milionů turistů. Alandy jsou též významným rekreačním centrem pro Fíny i pro Švédy. Region je jedním z nejbohatších z celého Finska³² a jeho HDP, který činí okolo 40 000 eur na osobu je vysoko i nad průměrem EU. V roce 2007, před nástupem ekonomické krize, HDP na hlavu překročilo rekordních 41 000 eur. Oficiální měnou ostrovů je od roku 2002 euro, v oběhu je ale i švédská koruna (ÅSUB 2013a).

Stále však je místní trh omezený a úroveň soběstačnosti ostrovů je nízká. Jelikož obchodní struktura je téměř jednostranně orientovaná na přepravu a trajektovou dopravu³³, je alandská ekonomika také zranitelná a změny v těchto odvětvích mají dopad na celé ostrovy. Důsledky krize jsou vidět především v odchodu mladých a vzdělaných lidí. Také zemědělství a rybolov čelí novým výzvám především v důsledku členství v EU. Tyto trendy jsou pro společnost a ekonomiku velmi důležité a mají velký vliv na Alandy a jejich politický systém (Silverström 2013: 33–34).

Mezi hlavní problémy ostrovů patří zejména stárnutí populace a nedostatek příležitostí k univerzitnímu studiu³⁴. Strukturální problémy souvisí s poklesem významu zemědělství a s tím spojeným úbytkem pracovních míst.

Rostoucí jsou také rozdíly mezi jediným městem na ostrovech Mariehamn, jeho blízkým okolím a zbytkem souostroví. Je také potřeba zajistit rovnováhu mezi nárůstem cestovního ruchu, založeném na poznávání nedotčené ostrovní přírody, tak důležitého pro alandskou ekonomiku a zachováním právě životního prostředí (European Commission 2012a).

³² Alandy se řadí i mezi nejbohatší regiony v rámci celého Společenství.

³³ Na trajektové dopravě se podílí téměř 3000 pracujících (Alilontinen – Ruà 2008: 1).

³⁴ Absolventi nemají tendenci se vracet, pokud není ekonomická situace příznivá, uplatnění nacházejí na větších finských a švédských trzích.

Hrozby, kterým Alandy čelí, nemůžou být porovnávány s těmi finskými. K výše zmíněným patří vylidňování odlehlých ostrovů a zemědělských oblastí. Kromě poklesu a stárnutí obyvatelstva v menších obcích, je život v těchto oblastech i nejen finančně náročnější, ale i dostupnost služeb omezenější (ÅSUB 2013a).

Od roku 2005 mají ostrovy vlastní leteckou společnost *Air Åland* (Air Åland 2013). Trajektová doprava mezi Alandskými ostrovy, Finskem a Švédskem nabízí další odlišnost. Na palubě trajektů v Baltském moři probíhá tradiční prodej produktů bez DPH a spotřebních daní, což je velké lákadlo pro turisty, které tak pomáhá růstu cestovního ruchu. Podobný prodej probíhá i na palubě letadel (ÅSUB 2013a). Snadné cestování je zajištěno přítomností ostrovů v Schengenském prostoru, neboť už v roce 1996 byla podepsána patřičná dohoda, jež byla implementována o pět let později. Daňovou unii mají Alandy jen s Finskem, nikoliv s EU. Po vstupu Finska do EU byla mezi ostrovy a Finskem vytvořena daňová hranice a Alandské ostrovy mají postavení bezcelní zóny (Hejkalová 2003: 117).

4 Cesta do Evropy

Orientace Aland a samotného Finska³⁵ na Západ a směrem k evropské integraci začala s postupným vnitropolitickým rozkladem Sovětského svazu, respektive vstupem do Evropského sdružení volného obchodu (ESVO) v roce 1986 a Rady Evropy o tři roky později. Nedlouho poté začalo Finsko jednat o členství v Evropském hospodářském prostoru (EHP), které vstoupilo v činnost v roce 1994 a bylo prvním krokem učiněným směrem k ES, do kterého Finsko podalo přihlášku už v březnu 1992.

Už na začátku integračního procesu bylo jasné, že principy a práva vycházející z autonomie Aland budou těžko v souladu s některými pravidly evropské integrace. Jednotný evropský akt přišel se společným trhem bez vnitřních hranic a volným pohybem čtyř svobod. Avšak domovské právo na

³⁵ Dříve bylo Finsko limitováno svojí neutralitou a úzkým kontaktem se SSSR.

Alandách omezovalo provozování živnosti na ostrovech nebo zisk nemovitostí (Tunander 1999: passim).

Pro Alandy se rýsovaly dvě možnosti, jak se postavit k evropskému integračnímu procesu. První z nich, tzv. vnitřní cesta, znamenala³⁶, že by Alandy usilovaly o vstup do EHP, později do EU. Vyjednáváním zvláštních opatření by bylo zachováno domovské právo a ostatní místní pravidla. I když v rámci EU jsou regiony, či ostrovy se zvláštním statutem, které byly v reakci na možné přistoupení studovány³⁷, žádný z těchto modelů vztahů k EU nemohl být na Alandy aplikován (Fiala – Pitrová 2003: 117–118).

Druhou možností, tj. vnější cestou, by bylo následovat dánská autonomní území, Grónsko a Faerské ostrovy, která jsou vně EU. Avšak i v této situaci by stejně bylo zapotřebí regulovat vztah s EU pomocí dohod o spolupráci.

Proto bylo žádoucí vyjednat určité výjimky, aby nedocházelo k nesouladu s evropským právem. Tento model byl poprvé uplatněn během vyjednávání o vstupu do EHP během let 1989–1991. Finsko konzultovalo společně s ostrovy jejich požadavky. Ke schválení úmluvy o EHP alandským parlamentem došlo v listopadu 1992 (Egeberg 2003: 2–5). Celý proces se obešel bez závažnějších problémů a diskusí, což bylo nejspíše zapříčiněno právě vyjmutím sporných bodů týkajících se zisku nemovitostí a provozování živnosti na ostrovech z úmluvy (čl. 126 Dohody o Evropském hospodářském prostoru). Tuto úmluvu můžeme chápat jako výchozí bod pro pozdější směřování přístupových jednání a předlohu Protokolu č. 2, respektive postavení Aland v EU³⁸ (Hannikainen – Horn 1997: 190).

Během přístupového procesu se finští vyjednavací odvolali též kromě příkladu vyjednávání o přistoupení Aland do EHP, na přístupový

³⁶ Tuto cestu ostrovy posléze zvolily.

³⁷ Zejména se jednalo o Ostrov Man a Normanské ostrovy.

³⁸ Ostrovy si však uvědomovaly, že na rozdíl od EHP, se v případě EU nejedná jen o přechodný stav.

model vytvořený pro Faerské ostrovy z roku 1972. Přístupová smlouva pro Dánsko obsahovala klauzuli, která dala ostrovům tři roky na rozmyšlenou, jestli se stanou členem Společenství, neboť stejně jako Alandy i Faerské ostrovy mají právo rozhodovat o mezinárodních smlouvách, které se jich dotýkají. Byla tak dána výjimka v přístupovém procesu pro území se zvláštním statusem. Faerské ostrovy se na rozdíl od dalšího dánského autonomního území, Grónska, členem nikdy nestaly. Důvody faerského euroskepticismu musíme hledat zejména v obavách ze zapojení do Společné rybářské politiky, která by mohla ohrozit místní ekonomiku závislou právě na rybolovu (Hannikainen – Horn 1997: 203–204).

Jak už bylo řečeno v předešlé kapitole, i když za vnější vztahy ostrovů odpovídá Finsko, k potvrzení mezinárodní smlouvy, která se ostrovů dotýká, je zapotřebí souhlasu místního parlamentu, což byl právě případ přístupové smlouvy do EU.

I Finsko si bylo vědomo, že bude zapotřebí po vstupu do EU pro ostrovy zajistit jejich autonomní status, už zmíněné domovské právo a fungující ekonomiku. Jedním z hlavních důvodů, proč byla pro ostrovy vyjednána výjimka z daňové politiky, je příprava zákazu veškerého bezcelního obchodu od roku 1999. Zásadní dopad by to mělo na ostrovy, jejichž ekonomika je závislá na turismu a dopravě. To dokázala i vypracovaná studie, která ukázala, že dopad zákazu bezcelního obchodu na trajektech mezi ostrovy, Finskem a Švédskem, by pro ostrovní ekonomiku znamenal propad až o 50 %. Tento propad příjmu z trajektové dopravy by dále zasáhl celý cestovní ruch (Silverström 2013: 16–17).

Během příprav na vyjednávání byla vyhrazena jedna skupina vyšších úředníků, *Jääskinen Group*³⁹, která se zabývala právě jen otázkou Alandských ostrovů. Tato skupina jednala mezi Finskem a Alandami, souběžně probíhala neoficiální jednání mezi finskou vládou a Evropskou komisí s cílem zjistit postoj EU k různým možným statusům Aland v Unii.

³⁹ Jednalo se o jednu z mnoha skupin zabývajících se praktickými otázkami přístupových jednání.

Ve finské delegaci byli i v tomto případě zástupci Aland (Hannikainen – Horn 1997: 190–191).

Na základě těchto jednání předložilo Finsko návrh možného statusu Aland v EU pro přístupové vyjednávání. Komise vypracovala protinávrh přednesený Radě EU⁴⁰ za účelem zaujetí společného postoje k této otázce. Tento společný postoj ohledně ostrovů byl schválen zástupci finské vlády na konferenci o přistoupení Finska do EU konané 22. února 1994. Samotná Smlouva o přistoupení Finska byla podepsána na zasedání Evropské rady na řeckém ostrově Korfu dne 24. června 1994.

Jak bylo uvedeno v teoretické kapitole, EU požaduje úplné přijetí *acquis* bez výjimek. Je proto zajímavé, že EU v podstatě souhlasila se všemi opatřeními navrženými Finskem během přístupových jednání. Nejdůležitější opatření jsou obsažena v Protokolu č. 2 nebo Alandském protokolu, který byl připojen k finské přístupové smlouvě. Veškeré výjimky, jakožto součást přístupové smlouvy, mají vysoký právní status. Přístupové smlouvy spadají do primárního práva EU a jejich změna musí být odsouhlasena všemi členskými státy společně, nelze je změnit jen nařízením, směrnicí nebo usnesením. Výsledek jednání byl chápán jako úspěch Aland. Alandány zejména potěšila formulace v předmluvě Alandského protokolu, která o statusu ostrovu mluví jako o zvláštním podle mezinárodního práva. Dochází tak ke spojení demilitarizace, autonomie a neutrality provincie na mezinárodní úrovni a posílení tohoto statusu (Protokol č. 2 o Alandách).

Přístupová jednání byla ukončena k 1. březnu 1994. I když stále zůstávaly určité otázky mezi Alandami a Finskem otevřené, nastal čas, aby Alandy zaujaly stanovisko ohledně dalšího směřování výsledků vyjednávání. Alandská vláda požadovala, kromě rozšíření pravomoci výběru daní, neboť provincie se nezapojila do daňové politiky, také zajištění vlivu v EU, konkrétněji svého poslance v Evropském

⁴⁰ V době přístupových jednání nazývaná Rada ministrů.

parlamentu⁴¹. I když se ostrovům v této problematice nedostalo z finské strany žádného slibu, Finsko samozřejmě chtělo předejít možnému alandskému nesouhlasu se vstupem do EU, neboť podle přístupové smlouvy bylo Finsko povinno dodržovat unijní předpisy i týkající se Aland. To byl také důvod vytvoření zvláštního ujednání, které mělo ještě před samotným vstupem do EU zjistit, jestli Alandy souhlasí s dohodnutými podmínkami přistoupení. To už záleželo jen na samotných Alandanech a jejich parlamentu (Silverström 2013: 18–20).

4.1 Referendum

Finské hlasování o vstupu do EU zahrnovalo, s ohledem na autonomní a samosprávné postavení Alandských ostrovů, dvě referenda. Obyvatelé ostrovů tak hlasovali společně s Finskem⁴². Posléze, 20. listopadu 1994, hlasovali podruhé ve zvláštním referendu na Alandách. Jednalo se o první konané referendum na ostrovech odděleně od Finska. K hlasování byli oprávněni voliči s domovským právem na ostrovech⁴³. Otázkou referenda bylo, zda akceptovat vstup do EU společně s Finskem, a to na základě zvláštního protokolu beroucího v úvahu některá specifika Alandských ostrovů. S přistoupením souhlasilo 73,6 % voličů, proti bylo 26,4 % za nízké volební účasti 49,1 %. Tento výsledek se lišil od společného hlasování s Finskem, kdy s připojením do EU souhlasilo jen 51,9 % alandských voličů, proti bylo 48,1 %, při 61,2 % účasti oprávněných alandských voličů (Norwegian Social Science Data Services 2011).

⁴¹ Je zajímavé sledovat, že otázka vlastního europoslance se dostane do popředí v souvislosti s ratifikací Lisabonské smlouvy.

⁴² Referendum se konalo 16. října 1994, kdy pro vstup do EU hlasovalo 56,8 % Finů, proti bylo 43,2 %, při účasti 70,4 % voličů.

⁴³ Osud tohoto referenda byl dlouho nejasný, neboť nenacházelo oporu v žádném právním dokumentu. Až finský Nejvyšší soud musel rozhodnout, jestli ostrovy mají na toto referendum právo, jak by mělo probíhat a jestli jeho výsledek je závazný. Verdikt soudu určil, že referendum může proběhnout, avšak jeho výsledek bude mít pouze konzultativní charakter. To znamenalo, že poslední slovo měl alandský parlament, jako je tomu u běžných mezinárodních smluv (Suksi 1998: 166–168).

Je důležité ale upozornit na rozdíl volebních preferencí v samotných alandských obcích. V rámci celostátního referenda voliči z celkových 16 obcí na ostrovech hlasovali pro vstup do EU jen ve dvou, a to v Mariehamn, jakožto jediném městě na ostrovech, tudíž s největším počtem obyvatel a těsnou většinou v Lemland⁴⁴. Oproti tomu žádná z obcí nebyla proti vstupu do EU v referendu, kterého se mohli zúčastnit jen voliči s domovským právem. I zde musíme zmínit fakt známého výsledku prvního hlasování ve Finsku a švédského referenda (Sychra 2005: 91, 94).

Vstup do EU podporoval alandský parlament, který 2. prosince 1994 hlasoval pro vstup, kdy souhlasilo 26 z 30 poslanců. Dohoda o přistoupení tedy obsahovala i Alandy (Ruokola 2007). Pravděpodobným důvodem tak odlišného hlasování, byl během referenda na Alandách, právě už známý kladný výsledek referenda ve Švédsku. Vstup do EU byl už 18. listopadu 1994 schválen finským parlamentem (Norwegian Social Science Data Services 2011).

4.2 Možnost setrvání mimo EU

Otázkou je, jaký by byl postup, kdyby Alandčané nesouhlasili se vstupem do EU, nebo se později rozhodli vystoupit. Pravděpodobně by získali status podobný Faerským ostrovům disponujících zvláštními dohodami s EU. Důvodem vstupu, na rozdíl od Faerských ostrovů, mohla být větší závislost Aland na sousedních zemích. Nynější vztahy Faerských ostrovů s EU jsou ošetřeny dvěma bilaterálními smlouvami týkajícími se zóny volného obchodu a už zmíněného rybolovu. I když jsou ostrovy vně EU, tak participují na některých unijních programech (Hannikainen – Horn 1997: 203–204).

Druhým případem je Grónsko, které i když v roce 1973 spolu s Dánskem přistoupilo do Společenství, už však v roce 1982 místním referendem odhalilo chuť ostrovanů vystoupit, což se o tři roky později

⁴⁴ Obec s 1927 obyvateli a rozlohou pevniny přes 113 km² (Population Register Center of Finland 2014).

stalo⁴⁵. Důvody vystoupení se týkaly, stejně jako u Faerských ostrovů, konfliktu ohledně rybolovných práv. I v tomto případě byla tedy potřeba uzavřít smlouvu s EU. V roce 2006 vstoupila v platnost nová komplexní dohoda o spolupráci upravující vícero oblastí (Brunclík – Havlík – Pinková 2011: 231).

Vystoupení Grónska byl bezprecedentní čin, v té době chyběla upravující právní, respektive smluvní podpora pro vystoupení ze Společenství. Bylo též zapotřebí souhlasu všech členských států. Grónsko bylo chápáno jako zámořské území s nadstandardními vztahy s členským státem, vzhledem ke geografické i ekonomické blízkosti k Severní Americe (Nash 1997). To jen ukazuje, že tento model by mohl být stěží aplikován na Alandy, které jsou integrální součástí Evropy (Herbst 2005: *passim*). Vzhledem k poslední revizi primárního práva Lisabonskou smlouvou, která možnost vystoupení zmiňuje, je postoj EU k tomuto kroku odmítavý. I v tomto případě Smlouvy mluví jen o státech. Otázkou je, jaký by byl postup v případě autonomního regionu, jakým jsou Alandy. V případě Grónska bylo na žádost Dánska změněno primární právo Společenství právě s ohledem na autonomní ostrov. O změnu bylo požádáno v roce 1983 (Šlosarčík 2013: 163–165).

Cílem a snahou EU je zabránit, a to nejen Alandům, vyvázat se ze smluv a opustit Společenství. V případě Aland, by jedním z důvodů mohla být strategická poloha ostrovů a jejich důležité postavení v unijních hranicích. Dále by odchod mohl být chápán jako precedent pro jiné euroskeptické země a vést tak k jejich odchodu. Avšak v době, ratifikace Lisabonské smlouvy, a s tím spojených názorů na vystoupení, primární právo tuto oblast neošetřovalo, tudíž nebyl jasný postup k provedení

⁴⁵ Je zapotřebí říci, že statut grónské autonomie v době vstupu do ES byl odlišný od toho faerského a neumožňoval Grónsku rozhodnout se o vstupu nezávisle na Dánsku. Změna přišla se získáním domovského práva v roce 1979, která později vedla k samotnému vystoupení, když předtím Dánsko vyjednávalo k tomu nutný dodatek ke Smlouvám (Suksi 2013: 68).

(Anderson 2006). Nejen podle finského poslance Kimmo Kiljunena, by bylo opuštění EU pro Alandy nevýhodné (Alilonttinen – Ruà 2008: 2).

Postup vystoupení je následovný. Členský stát o svém dobrovolném záměru vystoupit⁴⁶ z EU informuje Evropskou radu. Vystoupení a další uspořádání vztahů mezi těmito dvěma stranami⁴⁷ je poté ošetřeno ve smlouvě o podmínkách vystoupení (Šlosarčík 2013: 165–168). Pokud se na takovéto smlouvě strany nedohodnou, stát EU opustí do dvou let od oznámení záměru (čl. 50 Smlouvy o Evropské unii ve znění Lisabonské smlouvy).

5 Protokol č. 2 o Alandách

Nejen Alandy, ale i několik dalších regionů, má díky historickým, geografickým nebo politickým důvodům v EU zvláštní postavení. Výjimky ze společného práva EU spolu s autonomním statusem ostrovů a legislativní pravomocí jsou chápány jako ochrana menšiny.

Při vyjednávacím procesu Finsko zajistilo ostrovům jejich autonomii, ochranu ekonomiky a výlučná práva místních občanů. Vyjednalo též výjimky a odchylky v přístupovém protokolu, bez kterých by bylo členství v EU jen těžko možné. Alandy se obávaly zejména ztráty tradiční alandské identity a ohrožení místní ekonomiky, respektive lodní dopravy a specifických podmínek přepravy osob (Ålands Näringsliv 2014).

V Protokolu lze najít ustanovení umožňující výkon domovského práva, respektive povolení stávajících omezení na vlastnictví a nabytí nemovitostí a provozování služeb na ostrovech, či usazování na ostrovech, čímž se dále potvrzuje zvláštní postavení Aland podle mezinárodního práva.

V Protokolu je také ustanoveno, že fyzické a právnické osoby, které nemají na Alandách domovské právo, nemohou nabývat a vlastnit nemovitý majetek bez povolení příslušných alandských úřadů. Alandské

⁴⁶ Na to má stát právo bez jakýchkoli dalších podmínek.

⁴⁷ EU je zastupována Radou.

ostrovy jsou velmi specifickou oblastí i v rámci samotného Finska. Omezení nabývat nemovitosti nerezidenty se totiž vztahuje rovněž na občany Finska (Šlosarčík 2004: 51, 53, 67).

Dále byl odsouhlasen návrh, že Alandy zůstanou mimo daňové území EU⁴⁸, což umožnilo dále provozovat pro Alandy životně důležitý, už zmíněný bezcelní prodej na trajektech, který byl podle rozhodnutí Rady Evropské unie pro hospodářské a finanční záležitosti (ECOFIN) v EU zakázán k 30. červnu 1999. Cílem tak bylo podpořit ostrovní ekonomiku a zajistit její životaschopnost, pro niž je lodní doprava s bezcelním obchodem zásadní, na kterou je dále napojen turismus a další odvětví. Tento status umožnil dále provozovat bezcelní prodej zboží na plavidlech mezi Alandami a ostatními státy EU, stejně tak tato výjimka platí i pro plavby mezi ostrovy a Finskem (Daftary – Loughlin 1999: 67–68).

Protokol uvádí, že Alandy se považují za třetí území s ohledem na spotřební daně, což umožňuje prodej produktů bez spotřební daně. Jelikož status ostrovů je upraven jako třetí území, nejedná se o klasickou trvalou výjimku ze smluv. Finsko, respektive EU byla pod velkým tlakem ze strany Aland požadujících výjimku v této souvislosti. Jedním z důvodů udělení výjimky byly obavy ze strany EU, že kdyby ostrovy zůstaly stranou, přeměnily by se v daňový ráj (Karlsson 1999: 10).

Alandy přistoupily k území EU pomocí doplňkové celní deklarace, která se týká jen cel, stejně jako zbytek Finska, ale ne k daňovému území (spotřební daně a DPH)⁴⁹, což ostrovům umožňuje právě bezcelní prodej

⁴⁸ Ostrovy jsou osvobozeny, na rozdíl od Finska a ostatních členů EU od směrnic týkajících se společného systému DPH a spotřební daně. Zůstávají tak mimo působnost směrnice o harmonizaci daní z obratu, spotřebních daní a jiných forem nepřímého zdanění (EU 2014).

⁴⁹ Jedná se o dva odlišné koncepty území. Členové celního území mají společnou obchodní a celní politiku vůči nečlenským státům EU. Oproti tomu daňové území znamená harmonizaci nepřímých daní svých členů, tedy DPH a spotřebních daní a transponování do národní legislativy. Na rozdíl od společně nastavených spotřebních daní, jsou tu i národní spotřební daně, které EU nestanovuje. Jiný případ je ještě celní unie znamenající uskupení států se společnou obchodní politikou. Také mají společná cla, ale na rozdíl od celního území, nebyly zrušeny celní formality.

alkoholu a tabáku na palubách letadel a trajektů pohybujících se na trase z a na Alandy (Protokol č. 2 o Alandách).

Ostrovky mají tzv. daňovou hranici, vytvořenou v roce 1997, což znamená, že zboží putující tímto směrem musí být nejdříve celně odbaveno. Důvodem vytvoření daňové hranice bylo, že Alandy jako součást Finska, patří do celního území, avšak nikoli daňového. Zboží pohybující se v celním území je osvobozeno od cel, na rozdíl od území stojícího mimo, tudíž i zboží jdoucí z a na ostrovky. Jinou věcí je daňové území, zde jsou vybírány daně při obchodu z a do zemí EU, stejná situace platí v případě Finska (Silverström 2013: 26–27).

V praxi to znamená, že alandské firmy kupují zboží ze států EU bez daně a platí DPH při importu na ostrovky. Naopak při exportu zboží do státu EU je alandské zboží osvobozeno od daně. Pokud firma z členského státu dováží zboží z Alandských ostrovů, platí DPH z importu. To je důvod proč ujednání o daňové hranici vyžaduje zdanění a kontroly na hranicích (Kinnunen 2005: 186).

Daňová hranice spojená s daňovou výjimkou má ale i negativní konotace, znamenající více administrativní práce a náklady navíc pro podnikatele obchodující přes daňovou hranici.

Avšak i EU si prosadila dvě bezpečnostní doložky, co se týče alandského zdanění, které umožňují Unii přijmout takové opatření, které tuto výjimku zruší za předpokladu, že už se nadále nezdá ospravedlnitelná. Výjimka nesmí žádným způsobem ohrožovat zájmy Unie ani společné politiky. Na to dohlíží Komise, která pokud posoudí stav jako nekalou hospodářskou soutěž, má právo prostřednictvím Rady EU sjednat nápravu. Toto opatření společně s působením domovského práva ohledně nakupování pozemků a provozování živnosti zabraňují, aby se z ostrovů stal daňový ráj, což zajisté není zájmem EU (Protokol č. 2 o Alandách).

EU rozlišuje pro celní, daňové a statistické účely čtyři oblasti: 1) celní oblast, 2) oblast spotřebních daní, 3) oblast DPH a 4) oblast pro statistiku. Kromě celní oblasti jsou Alandy součástí i oblasti pro statistiku (Finnish Customs 2014).

Mimo ustanovení v Protokolu č. 2, se členské státy EU zavázaly prostřednictvím speciální deklarace k dodržování předpisu upravující povolení a způsobilost v lokálních volbách na Alandách. Nyní může být volen či volit i ten, kdo v době volby nemá domovské právo, ale žil v obci na ostrovech alespoň tři roky. Nicméně ke změně nedošlo, co se týče voleb do alandského parlamentu. V tomto případě je disponování domovským právem stále vyžadováno, neboť EU nijak neurčuje způsob volby do zákonodárných sborů členských států (Hannikainen – Horn 1997: 220).

Ústavní a mezinárodní status ostrovů byl dále potvrzen, kromě zmíněného Protokolu č. 2, jednostranným prohlášením finské vlády, které bylo zahrnuto do jednání ministrů konajícím se 22. února 1994 na konferenci o přistoupení Finska (Tiilikainen 2006: 350). Ostrovy neparticipují na rozvoji SZBP, avšak tato oblast není nijak formálně (smluvně) ošetřená (Brunclík – Havlík – Pinková 2011: 237).

5.1 Akt o autonomii Aland

Poslední revize Aktu o autonomii vstoupila v platnost 6. listopadu 2011, v souvislosti s ratifikací Lisabonské smlouvy (LS) a posílila autonomii Aland směrem k EU. Kapitola nazvaná *Záležitosti týkající se Evropské unie* obsahuje pět článků. Jednalo se o další revizi Aktu od vstupu do EU, první byla provedena právě souběžně s přistoupením.

Došlo zejména k podrobnějšímu rozepsání vztahů mezi Alandami a Finskem, ale i k samotné EU. Vláda Aland má právo se podílet na přípravě národních pozic v rámci finské vlády před rozhodovacím procesem v Evropské unii za předpokladu, že agenda spadá do pravomocí Aland nebo se jiným způsobem výrazně ostrovů dotýká. Vláda Aland též může požádat o participaci i ve finské delegaci v EU. Pokud by během příprav nedošlo ke shodě obou stran, pozice Aland musí být na žádost alandské vlády představena zvlášť. Alandy musí být též o všem informovány, i když rozhodovací pravomoc náleží Finsku.

Výkon unijního rozhodnutí může být rozdělen mezi Finsko a Alandy na administrativní i legislativní bázi moci. Vzájemně propojená opatření

obě strany musí konzultovat. Avšak pokud musí být učiněno jen jedno opatření, co se týče administrativy, tato úloha připadá Finsku, i když spadá do pravomocí Aland. I zde ale musí dojít ke konzultaci a zohlednění postoje ostrovů při rozhodování. Pokud se obě strany neshodnou, dosažení konsensu je úkolem Delegation Aland. Ostrovy též mohou kontaktovat Komisi ohledně otázek implementace, která spadá do jejich pravomoci. O těchto stycích s orgánem EU musí být informováno i Finsko.

Akt řeší spolupráci a vztah ostrovů a Finska i co se týče vzájemné odpovědnosti při neplnění povinností členství, špatné implementaci, vracení dotací nebo vzniku škod způsobených špatným provedením výnosu. Princip těchto vztahů spočívá v odpovědnosti obou aktérů za plnění svých pravomocí. Vztah s EU je upraven na principu odpovědnosti Finska, kde jsou Alandy zase odpovědné Finsku. Vyrovnaní a výše závazku probíhá také tímto směrem. Spor o odpovědnost může být dán až před Alandský správní soud.

Jeden z článků řeší situace, kdyby Evropská komise vydala stanovisko o neplnění povinností člena. Postup by byl konzultován mezi oběma stranami a posléze vydáno společné stanovisko. I zde platí princip odpovědnosti za své pravomoci. V případě předání k soudu by obě strany postupovaly společně. Poslední článek se zabývá alandskou reprezentací ve Výboru regionů. I navzdory dalekosáhlé autonomii, je Finsko jako subjekt mezinárodního práva zodpovědné za činy Aland (kap. 9a Zákona č. 1144/1991).

5.2 Primární právo EU

Územní působnost primárního práva EU je na Alandách zajištěna pomocí čl. 355 Smlouvy o fungování Evropské unie, který stanovuje, že se právo použije rovněž na územích, za jejichž zahraniční vztahy převzal odpovědnost členský stát, v případě Aland v souladu s Protokolem č. 2 k aktu o podmínkách přistoupení Rakouské republiky, Finské republiky a Švédského království. Podobně se na Alandy vztahují ustanovení Smlouvy

o založení Evropského společenství pro atomovou energii (čl. 198 Smlouvy o založení Evropského společenství pro atomovou energii).

6 Pozice Aland v EU

Zajištění dostatečného vlivu Aland v Unii, bylo i podle ní samotné, záležitostí Finska. Stejně jako všechny přistupující státy, tak i Alandy ztratily něco ze svých legislativních pravomocí. Kompenzací mělo být křeslo v Evropském parlamentu. Avšak finský parlament ani jedno ze svých vyhrazených míst nevyčlenil pro zástupce ostrovů. Tento krok byl ostrovy považován za nepřijatelný, ale jak další text ukáže, tato otázka stále není vyřešená a rezonuje ve vzájemných vztazích (Stephan 2010: 10–14).

Útěchou pro ostrovy může být účast na jednáních týkajících se EU na poli finského parlamentu, jakožto právo na participaci a informovanost o agendě týkající se ostrovů je dáno Aktem o autonomii. Vláda Aland též může prostřednictvím Finska reagovat na aplikování společné politiky EU na ostrovech. I když vláda Aland vybírá svého kandidáta na člena Výboru regionů, ten musí být nominován jako jeden z představitelů Finska. V současné době jako členka politické skupiny *Evropská lidová strana* Gun-Mari Lindholm a jako náhradník Wille Valve (Committee of the Regions 2014). Alandy mají svého poradce pro obecné záležitosti i v Bruselu, v rámci finského Stálého zastoupení při EU, v současné době Hana Bertell (COREPER I), ale mají i informační kanceláře ve Stockholmu a Helsinkách. Tyto pravomoci jsou zaneseny právě v Aktu o autonomii (Finland's Permanent Representation to the EU 2014).

S prohlubující integrací roste počet unijní legislativy a záležitostí s přímým či nepřímým dopadem na ostrovy. Jelikož jsou zdroje provincie omezené, alandská vláda musí vybírat priority. Proto každý rok vláda vypracuje seznam unijních otázek, které považuje za nejdůležitější a chce je v nadcházejícím roce řešit. Během roku 2013 se agenda zaměřila na program zemědělství a rybolovu, novou směrnici o tabáku, Strategii EU pro region Baltského moře nebo systém zadávání veřejných zakázek. Kromě

toho je pořád aktuální problém s nedostatečným zastoupením v EU, respektive v Evropském parlamentu (Ministry for Foreign Affairs of Finland 2002).

Dopady působení Unie na ostrovy a jejich status jsou zřejmé a různé. Nastavení podmínek autonomie musí fungovat v rámci EU, avšak postoj Alandů a jejich elit je, že autonomie je v EU nedostatečně reflektována (Daftary – Loughlin 1999: 68).

Při vstupu do EU se velké procento legislativních pravomocí přeneslo na Unii, zejména na Parlament a Radu. Avšak ostrovy právě ani v jednom z těchto orgánů nemají svého zástupce, jejich vliv je tak jen nepřímý. Na samotných Alandách se tento přenos pravomocí nazývá „odliv kompetencí“ což odkazuje na to, že hlas Alandů je komunikován Finskem. Alandy byly jednou z mála autonomií, která mohla zůstat mimo EU, avšak rozhodla se přistoupit. Problém zastoupení v EU se netýká jen Aland, ale i dalších regionů s podobným charakterem. Pohled EU je převážně státocentrický, proto zacházení s jiným typem regionu je složitý. Ale například fungování Severské rady může být příkladem. Alandy proto prosazují větší zapojení autonomních oblastí (Nordlund 2002).

V průběhu členství, když se objevily určité problémy spojené s kompetencemi Aland v EU, se o vyřešení snažily vlády Finska a Aland, např. zahrnutím vyslance Aland do finského zastoupení. Řešení bylo pak zahrnuto do revize Aktu o autonomii.

6.1 Velký výbor Eduskunty

Pokud jde o zapojení do diskuse a participaci ostrovů na půdě finského parlamentu ohledně EU, je tu Velký výbor. Podobné výbory najdeme i u dalších severských zemí jako je Švédsko nebo Dánsko. Každé ministerstvo má též státního úředníka, který je zodpovědný za parlamentní činnost, která se týká EU (Částek 2007: 242).

Velký výbor existoval už před vstupem Finska do EU, konkrétně od roku 1906, ale současnými úkoly se zabývá právě od roku 1995. Skládá se z 25 poslanců a 13 náhradníků z celkového počtu 200 poslanců finského

parlamentu (Eduskunta). Náhradníci se podílejí na práci i za přítomnosti stálých členů. Vliv Aland na záležitosti týkající se ostrovů je zajištěn díky poslanci ve finském parlamentu, který spolupracuje i na práci Velkého výboru, kde má zajištěno stálé místo. Výbor je ve Finsku vlivný, neboť je v něm zastoupeno mnoho předních politiků a předsedů jiných výborů. Kromě Velkého výboru se největší měrou na formování politiky ve vztahu k EU podílí ještě Zahraniční výbor (Eduskunta – Sveriges Riksdag – Folketing 2003: 4, 6).

Mimo to zasedá jednou týdně Výbor pro záležitosti EU jakožto hlavní ministerský koordinační orgán, který je složen, ze 17 členů, mezi nimiž je i zástupce Alandských ostrovů (Raunio – Tiilikainen 2003: 99).

6.2 Přístup k lobbování v EU

Stejně jako v jiných severských zemích, tak i ve Finsku, respektive na Alandách existuje silné národní cítění, orientace na otevřený trh a zvyklost decentralizovaného jednání. Zájmové skupiny z těchto oblastí čelí několika problémům. Tím prvním je geografická vzdálenost od Bruselu, což zabraňuje intenzivnímu zapojení do neformálních sítí. Poté je tu faktor poměrně pozdního přistoupení do EU a s tím spojené nedostatečné obsazení v rozhodovacích mechanismech, bez hlubokého proniknutí do nich.

Většina menších zájmových skupin tak přichází do kontaktu s Bruselem prostřednictvím národního partnerství mezi veřejným a soukromým sektorem. Hlavní přístup vede přes Stálé zastoupení v Radě EU, což ovšem neumožňuje vliv na obsah většiny Souborných zpráv. Většina zájmových skupin je založena na tradici sociálního zabezpečení a tudíž prosazují sociální a environmentální politiku s opatrností v utrácení. Zastávají transparentnost a zodpovědnost.

Skupiny napojené na vládu mají často náročné požadavky na úrovni Rady EU. Vláda do lobbistických snah zájmových skupin téměř nezasahuje, pouze s výjimkou, kdy národní parlament využije své pravomoci a závazně předepíše ministrovi jak má v Radě EU hlasovat.

Takto instruovaný ministr však může těžko něco vyjednat. Vláda, aby tento problém vyřešila, se snaží závazné instrukce Evropskému parlamentu sama navrhnout (Schendelen 2004: 124–125).

6.3 Evropské programy a fondy

Jednou z unijních aktivit, která ovlivňuje život na ostrovech a jejich celkový rozvoj, jsou zřejmě programy a fondy financované právě EU. Finance ostrovy získávají v rámci Společné zemědělské politiky (do této oblasti spadá i Společná rybářská politika) a Regionální politiky. V této kapitole byly představeny programy, na kterých Alandy participovaly v letech 2007–2013 a nastíněna jejich aktivita v novém finančním rámci zahrnující roky 2014–2020 (Ministry of Employment and the Economy 2014).

Strategické priority Finska podle Národního strategického referenčního rámce (NSRF) byly v letech 2007–2013 realizovány pomocí pěti operačních programů včetně toho na Alandách, spolufinancovaných Evropským fondem regionálního rozvoje (ERDF) a dvou tematických programů pro Finsko a Alandy spolufinancovaných Evropským sociálním fondem (ESF), programy byly zaměřeny na regionální konkurenceschopnost a zaměstnanost. Alandy mají vlastní strategii pro strukturální fondy (ESF a ERDF), která je součástí strategie finské. Mezi strategické priority Aland patří: 1) podnikání a inovace a 2) dovednosti a zaměstnanost (EuroHealthNet 2007).

Pro podporu realizace programů vycházejících z ESF v období 2007–2013 byla v roce 2008 podepsána dohoda zakládající nadnárodní síť spolupráce, jíž byly Alandy součástí. Tato iniciativa vyšla z autonomní provincie Trentino v Itálii, a měla pomocí výměny informací, sdílení zkušeností a osvědčených postupů přispět k hladké realizaci stanovených úkolů (ESFCoNet 2014).

6.3.1 Regionální program – Operační program Alandské ostrovy

V rámci Regionální politiky byl zahájen regionální operační program pro regionální konkurenceschopnost a zaměstnanost. Evropská komise schválila rozpočet činící 6,25 milionu eur, na kterém se ERDF podílel

částkou 3,125 milionu eur. Tento program navazuje na úspěšný program z let 2000–2006⁵⁰, kdy se nyní soustředil na zvyšování produktivity a úrovně zdokonalování produktů vyráběných na ostrovech, stejně tak na růst znalostí o výrobě a prostředcích. Program se týkal celého souostroví, kromě města Mariehamn, tudíž zahrnuté území čítalo okolo 15 000 obyvatel (European Commission 2007).

Alandy byly společně s Finskem součástí i přeshraniční, nadnárodní a meziregionální spolupráce. Jednalo se o operační program Střední Baltik. Přeshraniční program spolufinancovaný pomocí ERDF s celkovým rozpočtem 133 milionů eur, byl více než 100 miliony eur financován z unijního rozpočtu. Alandy byly součástí Central Baltic Interreg IV A Programme 2007–2013, který byl zaměřen na ekonomickou konkurenceschopnost regionu, vytváření nových pracovních míst a spolupráci regionů při ochraně životního prostředí a při likvidaci nehod poškozujících přírodu (European Commission 2012a).

Tento program pokračuje jako The Interreg VA Central Baltic Programme 2014–2020 i v novém finančním rámci. Zapojené Alandy, Finsko, Estonsko, Litva a pobřežní oblasti Švédska mají za cíl podpořit konkurenceschopnost a inovace, dopravu šetrnou k životnímu prostředí, zlepšování kvality vody a ustanovení dovednosti v regionu a opatření týkající se dovedností (European Commission 2012b).

S cílem posílit nadnárodní spolupráci mezi projekty financovanými z ESF v členských státech, vznikla v roce 2011 The Baltic Sea Network, která se skládá z řídicích orgánů ESF. Je vedená švédskou Radou ESF a zahrnuje Alandské ostrovy, Finsko, Estonsko, Lotyšsko, Litvu, Polsko a Svobodné a hanzovní město Hamburk. Zvláštní důraz je kladen na spolupráci mezi projekty a zúčastněnými stranami v členských státech v

⁵⁰ V letech 2000–2006 získaly ostrovy pomoc ve výši 4,8 milionu eur na zaměstnanost, vzdělání a kvalifikaci z Evropského sociálního fondu v rámci programu Åland Islands Objective 2. Díky tomuto programu bylo vytvořeno více než 200 nových pracovních míst, 130 jich bylo zachráněno a vzniklo téměř 30 nových společností (European Commission 2000).

oblasti Baltského moře. Následná přijatá opatření, mají za cíl podpořit připravenost projektů na realizaci sociální dimenze unijní strategie pro oblast Baltského moře (Center of European Projects 2014).

6.3.2 Fondy ve Společné zemědělské politice

V souvislosti se Společnou zemědělskou politikou (SZP) Alandy čerpají finance pomocí Evropského fondu pro rozvoj venkova (EAFRD)⁵¹. Jedná se o největší obnosy financí získávaných z evropských programů. Finance jsou vynaloženy zejména na podporu projektů zemědělství šetrného k životnímu prostředí (European Commission 2014). Díky označení Alandských ostrovů jako znevýhodněné oblasti, mohou čerpat z pomoci farmářům v méně příznivých oblastech (LFA), jejímž úkolem je kompenzovat nutně vynaložené vyšší výrobní náklady a nepříznivé podmínky pro výrobu. Podpora je zaměřena na vytváření nové výroby v zemědělství. Unijní iniciativy na podporu zemědělství jsou plně financovány z její strany.

Ve Finsku existuje jeden strategický plán pro rozvoj venkova a obecný rámec pro tuto politiku, je však doplněn dvěma programy, z nichž jeden je pro oblast Alandských ostrovů, za který zodpovídá místní vláda (Silverström 2013: 30).

I když rybolov a chov ryb je pro ostrovní ekonomiku a obyvatele důležitý, tak v posledních letech došlo ke snížení významu mořského rybolovu, zatímco rostla obliba rybářského turismu a rybolovu malého měřítká na ostrovech a pobřeží (National Rural Network website 2014). Rozpočet Rybolovného programu v rámci Evropského námořního a rybářského fondu (EMFF), v letech 2007–2013 činil 6,8 milionu eur, z čehož polovina byla financována EU. Tento program je obsažen i v novém finančním rámci, rozpočet zůstal přibližně stejný (European Network for Rural Development 2014).

⁵¹ V rámci Programu rozvoje venkova pro Alandské ostrovy.

6.3.3 Finanční rámec 2014–2020

V rámci v současné době platné finanční perspektivy pro roky 2014–2020 jsou realizovány na ostrovech operační programy financované z ERDF a ESF. Jedná se programy, které jsou svým zaměřením podobné těm z let minulých, neboť jsou zaměřeny také na ekonomickou a sociální dimenzi ostrovů. Jedná se zejména o rozvoj znalostí a zlepšení dovedností na pracovišti, zvýšení zaměstnanosti, produktivity a inovační kapacity, a v neposlední řadě o regeneraci a diverzifikaci alandské ekonomiky. Programy by měly též pomoci vytvořit dobře vyškolenou, rovnostářskou a inkluzivní společnost. Dosažením těchto cílů se očekává vysoká míra zaměstnanosti, správný základ daně, konkurenční podniky a udržitelný růst, jenž zajistí zachování vysokého standardu životních podmínek na Alandách (Silverström 2013: 30).

7 Alandské veřejné mínění o EU

V době probíhajících jednání byla většina obyvatel Aland pro vstup do EU, což se odrazilo v konečném výsledku referenda⁵². Jejich vysoká podpora zajisté souvisela s vyjednanými výjimkami. Obyvatelé ostrovů byli zvyklí na širokou autonomii pod správou Finska a na zákony, o kterých spolurozhodovali, či si je sami vytvářeli. Byl kladen důraz na decentralizované jednání, které odpovídalo místním zvykům, tradicím a poměrům na ostrovech.

Postupným zaváděním a uplatňováním legislativ EU logicky došlo k proměně politického systému Aland. Dnes Alandané, i přes svá práva a výjimky, nejsou schopni některá rozhodnutí EU ovlivnit, či zvrátit. Současná nálada a názor na EU tím utrpěly. Ostrovanům se nelíbí ani přílišné zasahování unijních regulací do jejich životů a nabourávání zvyklostí a tradic. Obyvatelé si stěžují, že Brusel bere na ostrovy nepatrný zřetel, z důvodu geografické vzdálenosti a jejich relativně malé velikosti.

⁵² EU se těšila větší popularitě na Alandách než v samotném Finsku.

Z ostrovů zaznívají hlasy, že úředníci v Bruselu „ani přesně nevědí, kde ostrovy leží“ (Hospodářské noviny 2006).

Jednou z věcí, která rozlítla obyvatele Aland, (nutno podotknout, že problém se týkal více regionů ve Skandinávii) byl v roce 2005 zákaz prodeje švédského tabáku, zvaného snus⁵³. Kromě toho, že tabák je pro ostrovy typický, Alandané pocítili pravidla EU, které nemohou ovlivnit a tradičně rozhodovat o své vnitřní politice (Kirk 2008).

Nejprve byl snus zakázán ve Finsku, ale na ostrovech stále platily zákony snus povolující. Nakonec byly ostrovy nuceny ustoupit, aby se neocitly v rozporu s evropským právem. Pokud by ostrovy zákon nezrušily, EU by požadovala nápravu ze strany Finska, které ale v takovýchto věcech pravomoc postrádá. Slovy alandské ministryně pro evropské záležitosti Britt Lundberg: „Byl to náš zákon, ale my se ani nemohli bránit. Zastupovalo nás Finsko, které už samo žvýkáci tabák zakázalo a myslelo si, že náš zákon je špatný. Bylo to velmi frustrující – kdybychom neustoupili, museli bychom platit pokutu.“ Evropská komise dokonce podala žalobu k Soudnímu dvoru EU⁵⁴, neboť alandské právo stále povolovalo prodej snusu na palubách trajektů, kde se Alandy však nemohly samostatně hájit, jelikož nejsou samostatnou zemí EU. Komise žádala uložení pokuty Finsku. Problémem bylo, že se zákazem snusu Finsko souhlasilo, a Alandy proti tomu nemohly nic udělat. Navíc podle Aktu o autonomii by se ostrovy musely podílet na zaplacení pokuty (EurActiv 2014a).

Kromě kritiky unijních předpisů, zazněla výtka i směrem k finské vládě, neboť ostrovům se nelíbí, že dostatečně nereprezentuje jejich zájmy na půdě EU. Dále Alandy argumentují, že Finsko nikdy nemůže ostrovy reprezentovat přesně podle jejich představ. Tato „aféra“ se objevila v roce 2006 během finského předsednictví Radě EU. Alandy toho chtěly využít k upozornění, že ostrovy nikdo v EU nereprezentuje a nehájí jejich zájmy.

⁵³ Je zajímavé, že při vstupu do EU si kromě Švédska výjimku na prodej snusu vymínilo i Finsko, které ale od ní později upustilo (Dowling 2008).

⁵⁴ Dříve Evropský soudní dvůr (ESD).

Požadovali, aby jeden z finských poslanců Parlamentu⁵⁵ měl vazby na ostrovy. Ostrovní politici v současnosti usilují o další posílení samosprávy a lepší zastoupení Aland a jejich vyslyšení v institucích EU, jako je např. Soudní dvůr EU, aby byl smazán tento demokratický deficit. Cílem je jedno poslanecké křeslo v Evropském parlamentu, jehož držitel by byl volen na Alandách a větší účast na tvorbě finské politiky s ohledem na EU. Podobný požadavek už zazněl během přístupového procesu do EU (Silverström 2013: 31–32). Mimo to alandští poslanci požadovali větší slovo během přijímání právních předpisů EU před schválením revize Smlouvy. To by znamenalo, že by byla nejdříve nutná změna Aktu o autonomii⁵⁶, kde by místní parlament získal větší vliv. Dalším požadavkem je právo pro místní parlament zasáhnout, kdy ostrovy cítí, že unijní legislativa překračuje své pravomoci (Peter 2008). Alandy mají zástupce pouze v konzultativním orgánu, ve Výboru regionů.

Reakce ze strany EU na sebe nenechaly dlouho čekat, argumenty spočívaly zejména v upozornění na výjimky, které žádný jiný člen EU nemá a které zajišťují ostrovům řadu výhod, nejen finančních jako je tomu v případě obchodů duty-free (Kirk 2008). Opomenuty nebyly ani nezanedbatelné dotace. Objevily se též hlasy kritizující ostrovy, že požívají mnohých výhod a práv EU, ale povinností se snaží vyhýbat. Britt Lundberg k tomu uvedla: „Evropská unie zná jen státy. Finsko a Alandy ale mají paralelní vlády. Od vstupu jsme s tím měli už mnoho problémů.“ (Peter 2008).

Už některá dřívější rozhodnutí EU se na ostrovech nesečkala s pochopením. Podobně jako se snusem se jednalo o tradice ostrovanů a pro ně typické činnosti. Nejdříve se zákaz EU týkal rybolovu, přesněji zákazu lovu na moři pomocí tradičních sítí. Pro zdejší oblast byl dále typický jarní lov kachen, který na popud EU musel být regulován. Právě

⁵⁵ V roce 2006 mělo Finsko poslanců 16, jejichž počet byl snížen po přijetí Lisabonské smlouvy na 13.

⁵⁶ Zapotřebí by byla kvalifikovaná většina ve finském parlamentu.

otázka lovu a rybolovu, respektive jejich regulace a kvót, je nejčastějším důvodem sváru mezi EU a Alandy (Pítrová 2013).

7.1 Průzkum veřejného mínění

V srpnu roku 2013 byla vypracovaná studie, společností *Taloustutkimus Oy* na žádost Zastoupení Evropské komise ve Finsku, zjišťující co si obyvatelé Aland myslí o EU. Výzkum byl prováděn na reprezentativním vzorku 250 Alandů, kteří byli náhodně vybráni pro tento telefonický průzkum.

První otázka se týkala výše profitu alandských firem z příležitostí nabízených EU. Většina obyvatel uvedla, že alandské firmy z této situace profitují, konkrétně 55 % zpovídaných, ale jen 8 % vidělo profit firem jako vysoký.

Otázka, která byla zodpovězena kladně více než 60 % zúčastněných, se týkala mediální sféry, respektive pokrytí evropských témat v místních médiích⁵⁷. 28 % by uvítalo více prostoru pro unijní otázky.

I když např. otázka ratifikace Lisabonské smlouvy ukázala, že Alandané mají výhrady k legislativě uplatňované na ostrovech a objevily se dokonce hlasy volající po vystoupení z EU, více než polovina dotázaných hodnotí dosavadní periodu v Unii jako „dobrou věc“. Tento fakt je podpořen drtivou většinou 86 % ostrovanů zajímajících se o stav Unie a její politiky.

Určité pochybnosti ohledně nálady na ostrovech v souvislosti s EU přináší dotaz na vliv na každodenní život. Největší skupina, 43 % dotázaných, nedokáže určit, jestli je dopad kladný či naopak. Ovšem více než třetina vidí dopad členství víceméně pozitivně. Skupinu euroskeptiků, podle výzkumu čítá čtvrtina populace.

Poslední otázka se týkala oblastí, naskytnutých po vstupu do otevřené Evropy bez hranic, kterých Alandané nejvíce využívají a vidí v nich největší klady. Nejčastěji udávanou odpovědí, byla podobně jako

⁵⁷ Na ostrovech vycházejí deníky jako je *Nya Åland*, *Ålandstidningen* nebo fungují další média jako je *Ålands Radio* a *TV Åland*.

v jiných evropských zemích, možnost cestování bez zbytečných překážek, následována možností studia a obchodování.

Výzkum byl proveden i v dalších částech Finska. I když odpovědi ve většině otázek se téměř shodovaly s jinými částmi Finska, zajímavé výsledky přinesla právě otázka týkající se na názor ohledně členství v EU. Alandy spolu s Jihozápadním Finskem a Uusimaa, kam patří i hlavní město Helsinky patří mezi největší optimisty v hodnocení této části společných dějin v celém Finsku. Alandy též vidí dopad Unie na každodenní život nejvíce pozitivně napříč celým Finskem (Pajunen – Mervola 2013: passim).

Vztah k EU může být sledován také pohledem alandské účasti během voleb do Evropského parlamentu. Volby se potýkají s problémem nízké volební účasti napříč celým kontinentem, kdy dostávají přívlastek „volby druhého řádu“, Alandy nejsou výjimkou tohoto trendu. I když během posledních voleb byla zaznamenána nejvyšší volební účast a křivka účasti je též rostoucí.

Možnou příčinou nízké účasti může být už zmíněné nevyhrazené křeslo pro Alandy. Ostrovy jsou součástí jednoho velkého finského obvodu, alandští kandidáti figurují na kandidátních listinách celostátních finských politických stran⁵⁸. Jen 21,8 % oprávněných voličů přišlo k volebním urnám v roce 1999, což byla prozatím nejnižší volební účast. O pět let později, už to bylo 35,6 %, nárůst můžeme hledat v kandidatuře dvou alandských politiků, pozdější premiérky Viveky Eriksson a předsedkyně alandského parlamentu Barbro Sundback (Statistics Finland 2014). Poslední volby se odehrály v roce 2009 za účasti 48,2 % alandských voličů, pro porovnání je avšak toto číslo vyšší než v případě Finska (40,5 %) i Švédska (45,5 %). Britt Lundberg se stala s 82,2 % hlasů od alandských voličů nejúspěšnějším místním kandidátem, avšak ani tato vysoká regionální podpora ji křeslo europoslance nepřinesla (Statistics Finland 2009: 8; European Parliament 2014).

⁵⁸ Zpravidla se jedná o *Švédskou lidovou stranu*.

8 Ratifikace Lisabonské smlouvy

Spory z předešlých let přispěly k situaci ohledně ratifikace Lisabonské smlouvy, během níž se v roce 2009 mluvilo zejména o zemích, které patřily k posledním v ratifikačním procesu a u kterých se očekávaly, či skutečně nastaly s ním spojené problémy. Mezi tyto země patřilo Polsko, Irsko, Česká republika, ale také Alandy, které byly často opomíjeny (EurActiv 2014b).

I když finský parlament ratifikoval smlouvu už v září 2008, hlasování na Alandách se konalo až koncem roku 2009⁵⁹. Poslanci alandského parlamentu pohrozili neratifikací smlouvy, kromě jiného opět požadovali křeslo v Parlamentu EU⁶⁰. Opět se také do popředí vrátila otázka zákazu snusu. V této souvislosti se na ostrovech vyrojily hlasy volající po vystoupení z EU, či dokonce odtrhnutí od Finska. Sporů s Finskem přibýlo po vstupu do EU. Už při přistupování do EU zastoupení v EU se ostrovům zdálo nedostatečné. Kromě chybějícího křesla v Parlamentu, se jednalo zejména o nemožnost se bránit před Soudním dvorem (Černý 2009).

První hlasy po vystoupení z Unie se objevily v roce 1998 už tři roky po vstupu. Alandy by tak následovaly Grónsko, které tři roky po získání autonomie na Dánsku Společenství opustilo, neboť nechtělo přijímat další unijní legislativu a považovalo tento krok za finančně výhodnější⁶¹ (Alilonttinen – Ruà 2008: 2–3).

Jedinou věcí, kterou Finsko Alandám, přislíbilo, byla určitá konzultativní práva⁶². Tehdejší finská ministryně pro EU a imigraci Astrid

⁵⁹ Důvody vězely zejména v čekání na verdikt expertní parlamentní skupiny zkoumající Lisabonskou smlouvu, dále alandský parlament čekal na výsledek druhého irského referenda, který nakonec v říjnu 2009 byl kladný (McDonald 2009).

⁶⁰ Dále požadovali právo hájit se jako samostatná jurisdikce před Soudním dvorem EU, právo vyjádřit svůj hlas v Radě ministrů EU (dnes Rada EU) a právo přezkumu uplatňování principů subsidiarity.

⁶¹ Samotná alandská vláda vypracovala studii o vystoupení Grónska z EHS.

⁶² Finsko ale nadále nesouhlasí s postoupením jednoho svého křesla v Evropském parlamentu, „ani se zapojením Aland do kontroly dodržování principu subsidiarity v návrzích evropských

Thors však slíbila vypracování „Alandského dokumentu“, který se těmito požadavky a problémy bude zabývat a nastaví vztahy mezi EU, Finskem a ostrovy spolu se zajištěním požadované pozice. Ministryně ostrovům slíbila, že díky tomu budou ostrovy vyslyšeny. I ze slov ministra spravedlnosti Stena Palmgrena bylo zřejmé, že Finsko bude muset s EU o alandských nárocích jednat (Swedish Wire 2009).

V následujících letech byly některé z těchto požadavků, alespoň částečně splněny, jako např. doplněním článku Aktu o autonomii týkajícího se ESD, kde nyní Alandy můžou osobně prostřednictvím svého zástupce předstoupit společně s Finskem během soudního řízení, v otázkách týkajících se ostrovů (čl. 59 c Zákona č. 1144/1991). Stejně tak došlo k vyjmenování výjimek Aland v EU a potvrzení jejich pozice a podrobnějšímu upravení pravomocí finskou vládou v samostatném dokumentu.

K posílení pravomocí došlo ještě oficiálním uznáním regionální identity (čl. 4 Smlouvy o Evropské unii ve znění Lisabonské smlouvy) a posílením principu subsidiarity na půdě Výboru regionů, stejně tak nyní může VR postoupit porušení principu subsidiarity ESD (čl. 307 Smlouvy o fungování Evropské unie ve znění Lisabonské smlouvy).

Alandské hlasování se uskutečnilo 25. listopadu 2009, kdy byla smlouva ratifikována za souhlasu 24 členů alandské vlády, šest bylo proti⁶³. Pokud by hlasování dopadlo opačně, smlouva by stejně v platnost vstoupila, ale byl by potřeba vyjednat nový protokol o Alandách a vztah s Finskem by byl též nejasný (Swedish Wire 2009). Problém by nastal i pro Finsko, které by nebylo schopné zajistit prosazování Smlouvy na ostrovech a bylo by vystaveno možnosti sankcí a kritiky ostatních členských států, respektive ztrátě své pověsti a nárůstu finského euroskepticismu. Neboť jak bylo popsáno výše, Finsko je zodpovědné za implementaci Smluv i na

legislativních aktů, jež má být svěřena národním parlamentům, a do níž se v souladu s vnitrostátní úpravou mohou zapojit i regionální sbory“ (Senát ČR 2008: 3).

⁶³ Ke schválení bylo zapotřebí 2/3 hlasů alandské vlády, tj. 20 hlasů z 30.

ostrovech. Nerespektování alandského zamítavého postoje by byl zase nedemokratický čin ze strany Finska. Rýsovala by se i možnost následování případu Grónska, které v roce 1985 společenství opustilo úplně. Dříve už alandský parlament schválil Amsterodamskou i Niceskou smlouvu (Alilonttinen – Ruà 2008: 2–3).

9 Alandy a mezinárodní organizace

I když Alandy už před vstupem do EU byly členem mezinárodních organizací, žádná z nich na ostrovy neměla takový vliv jako právě Unie, zároveň se jednalo o dosti odlišná uskupení. Řeč je zejména o regionálních organizacích založených na mezivládním principu sdružující země se společnými hodnotami, kulturou, charakteristikami a společnou historií (Ministry for Foreign Affairs of Iceland 2014).

Základem této severské spolupráce je Severská rada spolu se Severskou radou ministrů. V důsledku prohlubující se integrace, státy začaly spolupracovat ve více oblastech jako je Severská pasová unie, společný pracovní trh nebo vzájemné uznávání vzdělání (Tunander 1999: 2). Stejně jako je tomu u EU, i během této integrace jsou kroky Aland spojené s Finskem⁶⁴.

Po vstupu v roce 1970 do Severské rady⁶⁵, následuje přistoupení do Severské rady ministrů, která doplňuje Severskou radu. Díky těmto organizacím, získávají ostrovy možnost aktivně se podílet na aktivitách spojených právě s tímto regionem a kooperovat s okolními státy. Získávají též přehled o fungování mezinárodní organizace, což později zajisté ocení v rámci EU. Jak už bylo řečeno, tyto organizace jsou dosti odlišné, neboť se nejedná o uskupení nadnárodního charakteru, ale o organizace

⁶⁴ Což vychází z rozdělení kompetencí mezi Finskem a ostrovy, kde zahraniční politiku spravuje výsadně Finsko.

⁶⁵ Finsko bylo členem už od roku 1955, v roce 1970 získaly ostrovy vlastní zástupce.

založené na mezivládním principu, jejichž způsob fungování je tradičně bližší alandským zvykům a tradicím⁶⁶ (Tunander 1999: 2–3).

V tomto případě není nutné se příliš přizpůsobovat a postupně přenášet určité své pravomoci do centra, jako je tomu u EU. To státům i územím vyhovovalo, neboť se nemusely vzdávat svých národních a životních zájmů a umožňovalo zachovávat určitou svobodu a volnost. Členy těchto uskupení kromě států jsou i území s odlišným statusem, kromě Alandských ostrovů i Faerské ostrovy nebo Grónsko⁶⁷. Na rozdíl EU skrývala určitá rizika ohrožující národní zájmy. Vzhledem ke své neutralitě nejsou Alandy v NATO (Ministry for Foreign Affairs of Finland 2014).

9.1 Severská rada & Severská rada ministrů

Dva zástupci Alandských ostrovů, kteří tvoří delegaci⁶⁸ v parlamentním tělesu Severské rady čítajícím 87 členů, jsou voleni alandským parlamentem a jmenováni krajským výborem (Janků – Janková 2010: 180). Současní zástupci Aland jsou Anders Eriksson (*Budoucnost Aland* a Výbor pro životní prostředí a přírodní zdroje) a Christian Beijar (*Alandská sociálně-demokratická strana* a Výbor pro prosperitu) a jejich náměstci. V rámci Severské rady fungují na základě rozhodnutí Plenárního shromáždění jako poradní orgány Výbory. Na práci těchto výborů mají po celý rok právo se podílet i členové krajských výborů Aland. Stejně jako ostatní delegace, má i ta alandská vlastní sekretariát Severské rady v místním parlamentu. Rovnost mezi státy a územími s odlišným statusem, dokládá alandské předsednictví Severské radě či některým z jejich Výborů.

⁶⁶ Příkladem může být způsob přijímání rozhodnutí nebo systém hlasování. Členové Severské rady tak mohou uchovat svůj národní zájem, neboť přijímaná doporučení nejsou závazná. I když Severská rada ministrů vydává rozhodnutí závazná, zakládající Helsinská smlouva v případě samosprávných území říká, že k připojení k těmto rozhodnutím dojde ve shodě s jejich místní legislativou. Mimo to, schválení obsahu těchto rozhodnutí je nutné dosáhnout konsensem (Norden 2014).

⁶⁷ Členskými státy jsou Finsko, Švédsko, Norsko, Island a Dánsko.

⁶⁸ Finská delegace čítá 18 členů a dva členy z Alandských ostrovů, jinými slovy formálně alandská delegace spadá pod tu finskou.

Alandy též mají právo volit a interpelovat vlády jednotlivých členů v souvislosti s implementací doporučení.

Severská rada ministrů úzce spolupracuje se Severskou radou a je tvořena zástupci vlád členských států a území (Janků – Janků 2010: 180–182). Vlády členských států spolupracují v případě Aland se zástupci krajského výboru. Každá země má v Radě ministrů jeden hlas a může být zastoupena jedním nebo více poslanci (Goněc 2003: 8–10). Zástupci autonomních území se také podílejí na její práci. Ke zvýšení vlivu ze strany těchto území došlo přijetím ministry pro severskou spolupráci tzv. Alandského dokumentu 5. září 2007 v Mariehamn, kdy tato zvláštní území dosáhla stejného postavení a zastoupení jako členské státy (Norden 2013).

Jednou z aktivit vyvíjených Severskou radou ministrů, na které se ostrovy podílejí, je informační služba s názvem *Hello Norden*. Úkolem služby je občanům ulehčit volný pohyb po severských zemích. Služba poskytuje informace o pravidlech, když se občan rozhodne přestěhovat, dojíždět nebo studovat v jiné severské zemi (The Official Åland website 2013).

Na ostrovech působí pod patronátem právě Severské rady ministrů Severský institut, jehož úkolem je, zejména na poli kultury, utužovat kontakty s okolními severskými regiony, prezentovat ostrovní osobnosti a jejich díla a celkově alandskou kulturu (NIPÅ 2014).

9.2 Baltské ostrovy B7

Alandy jsou také součástí dalšího regionálního uskupení, sítě Baltských ostrovů B7, která sdružuje sedm největších ostrovů v Baltském moři a usnadňuje a rozvíjí jejich spolupráci⁶⁹. Tato spolupráce začala rokem 1989, v loňském roce (2013) podobně jako tomu bylo v roce 2006, organizaci předsedaly Alandy. Členství je založeno na rovnosti svých členů a ostrovy

⁶⁹ Jde o ostrovy pěti různých zemí, kromě Alandských ostrovů se jedná o Bornholm (Dánsko), Hiiumaa a Saaremaa (Estonsko), Rujánu (Německo), Gotland a Öland (Švédsko).

ke spolupráci přispívají podle počtu obyvatel. Cílem organizace je spolupráce ostrovů a společné prosazování svých zájmů a strategických cílů. Rozhodovací orgány zahrnují Politický výbor, kde Alandy zastupují, ministr pro administrativní záležitosti Wille Valve (*Středová koalice Aland*) jako člen vlády a premiérka Camilla Gunell (*Alandská sociálně-demokratická strana*), a Komisi Erika Josefsson, vysoká úřednice odboru evropských a zahraničních vztahů při alandské vládě. Kromě toho je v Pracovní skupině životního prostředí alandský biolog vodních živočichů a rostlin Mikael Wennström (B7 Baltic Islands 2013).

10 Závěr

K pochopení postavení Alandských ostrovů v rámci Evropské unie, respektive obecně jejich snahy integrovat se do jiných uskupení, je potřeba poznání jejich charakteristických rysů. Ty se začaly formovat mnohem dříve, než ostrovy vstoupily do EU. Myšlena je tím zejména rozsáhlá autonomie v rámci Finska, která se od dvacátých let 20. století neustále vyvíjí a rozšiřuje. Následuje demilitarizovaný status ostrovů a v neposlední řadě jejich neutralita, které zásadním způsobem formují alandskou politiku a postavení ostrovů. Právě tyto principy bylo potřeba zohlednit při přístupových jednáních a zahrnout je do práva EU.

Během těchto jednání s EU, roli zprostředkovatele sehrálo Finsko i díky němuž nakonec jednání dospěla ke zdárnému konci. Finsku se podařilo pro Alandy vyjednat mnoho výjimek a kompromisů, které ve své podstatě přinesly ostrovům řadu výhod členství EU. Současně bylo umožněno zachovat alandskou identitu, tradiční fungování ostrovů a jejich charakteristické rysy. Jednalo se zejména o ujednání, která zabezpečují životaschopnost alandské ekonomiky. Chrání tradiční, trajektovou dopravu, umožňující bezcelní prodej výrobků. Stranou nezůstalo ani tradiční domovské právo.

V této části je zajímavé sledovat, jak byla EU schopná, ale i ochotná se flexibilně vypořádat s tak odlišným prostorem. Ostrovům udělila řadu výjimek, i když její postoj k nim je spíše zamítavý. Pro ostrovy bylo zásadní, získat výjimku z daňového území a zachování bezcelního prodeje. Téměř jednosměrně orientovaná ostrovní ekonomika je právě na trajektové dopravě a přepravě závislá. Důležité bylo i potvrzení tradičních charakteristik a principů v mezinárodním právu, které mají pro ostrovy zásadní význam, a bez kterých by bylo členství nemožné.

Vyjednané výjimky mají praktický, ale i symbolický význam. Umožněno je fungování ostrovů po ekonomické stránce a zůstaly také ochráněny tradice a zvyky obyvatel. Během jednání o výjimkách byly uplatněny mechanismy a principy z přistoupení do EHP, které ukázalo

směr pro další směřování ostrovů v rámci evropské integrace. K fungování v EU zase přispěly zkušenosti z členství v regionálních uskupeních, jako je Severské rada.

Kromě už zmíněného zachování bezcelního prodeje, zásadním ekonomickým vlivem na ostrovy jsou bezesporu evropské programy a fondy. Nyní ostrovy prosperují, i když ztratily určité pravomoci po přistoupení do EU. Vláda Aland neustále hledá způsoby, jak dále rozšířit své pravomoci.

Pozornost evropské veřejnosti se na ostrovy stočila během ratifikačního procesu Lisabonské smlouvy, během něhož se opět objevily hlasy na redefinici vztahu Aland k EU, ale i k samotnému Finsku. Tato jednání a situace po úspěšné ratifikaci ukázaly vyděračský potenciál ostrovů. Ostrovy si byly schopny obstrukcemi a vznesenými požadavky vyjednat další posílení pravomocí v evropských záležitostech, které byly později i zaneseny do Aktu o autonomii poslední úpravou, ke které došlo v roce 2011. Došlo k přesnějšímu vymezení a rozdělení pravomocí, stejně tak k posílení role Aland při tvorbě evropské politiky na půdě finského parlamentu.

Jak už bylo řečeno, alandská autonomie se neustále rozšiřuje a v budoucnu se dá očekávat další nárůst autonomie i v rámci EU, která se může přiblížit téměř statusu nezávislého státu. V této oblasti bude zajímavé sledovat, jak se Evropská unie bude vyrovnávat s rostoucími kompetencemi regionů, neboť zatím má problém jednat s jinou úrovní, než jsou národní státy. Pokud by došlo k dalšímu rozšíření pravomocí, mohlo by se pak dosud nezískané, jedno místo v Parlamentu zdát málo, neboť i nejmenší členské státy mají šest křesel, což představuje jistou nadreprezentaci. I přes nesporný růst pravomocí ostrovů a posílení pozice při tvorbě politik, Finsko stále nehodlá uvolnit jedno ze svých křesel pro zástupce Aland. Tato otázka se line vztahy mezi oběma stranami už od vstupu do EU.

Je škoda, že modelu Alandských ostrovů a dalších autonomních regionů s rozsáhlými legislativními pravomocemi není věnováno více pozornosti, a to nejen na české akademické scéně. Tento příklad autonomního regionu a jeho fungování nejen v rámci národního státu, je málo zmapován. V nynější Evropě, kde je množství regionů usilujících o autonomii, nebo dokonce samostatnost, by mohl být značně využit. Například v mírovém soužití, fungování v mezinárodních organizacích, nebo v evropské integraci. Ukázkou můžou být debaty o využití alandského modelu pro situaci na Balkáně, konkrétně v Kosovu.

I přes euroskeptické nálady během ratifikace Lisabonské smlouvy nebo při zavádění opatření v otázkách citlivých pro alandské tradice, jako byl zákaz prodeje snusu, většina obyvatel vidí v členství výhodnost. Tento fakt je podpořen několika evropskými programy, skrze něž na ostrovy proudí evropské dotace, zlepšující život na ostrovech. Na druhou stranu je potřeba říci, že regulace, např. prodeje tradičních výrobků, vyvolává odmítavé reakce i v jiných regionech EU.

Ztráta určitých pravomocí způsobila na Alandách nespokojenost, avšak nikdo neví, jestli by byla situace lepší, kdyby v roce 1994 Alandy zvolily alternativní řešení a zůstaly vně EU. Příležitost uplatnit přímý vliv v zahraničních věcech a otázkách týkajících se Unie byl způsoben nárůstem legislativních a administrativních pravomocí. Co se týče autonomie, která se rozrostla od zamýšleného nastavení z dvacátých let 20. století, její rozsah je nyní v rámci EU omezován, přesto i na půdě této organizace od vstupu v devadesátých letech roste.

Při studování alandského politického systému, ale i zastoupení Aland v EU a jiných mezinárodních organizacích se ukázal i rys společný pro skandinávské země a to vysoké procento žen ve vysokých funkcích, což potvrzuje alandská premiérka Camilla Gunell, nebo předsedkyně parlamentu Britt Lundberg.

Jedna z částí práce se věnuje situaci, možnosti setrvání ostrovů mimo EU. Celý proces by byl značně komplikovaný, a nejen hlasy z ostrovů

o takovémto řešení říkají, že by bylo pro ostrovy nevýhodné. Jedním z důvodů, proč takovéto hlasy zaznívaly, nebylo nejspíše opustit EU, ale zajistit si už zmíněné zvýšení pravomocí a pohrozit tak nejen EU, ale i samotnému Finsku. Vztah mezi Alandami a Finskem byl totiž až do počátku šedesátých let poznamenán četnými spory. Tenze opět zesílily po přistoupení do EU v roce 1995. Otázkou zůstává, jestli se ostrovům podaří získat vytoužené křeslo v Parlamentu a samostatně vystupovat před Soudním dvorem. Postupný vývoj postavení Aland dává ostrovům šanci.

11 Seznam pramenů a literatury

11.1 Prameny

Air Åland (2013). *Company Facts* (<http://www.airaland.com/text2frame.con?iPage=55&m=112>, 27. 11. 2013).

Åland Official Travel Guide (2013). *Åland* (<http://www.visitaland.com/en>, 26. 11. 2013).

Ålands kulturstiftelse (2013). *International treaties* (<http://www.kulturstiftelsen.ax/images/internationellaavtal/engelskaavtal.pdf>, 12. 8. 2013).

Ålands Lagting (2013). *The Åland Parliament* (<http://www.lagtinget.ax/start.con?iLan=2>, 3. 7. 2013).

Ålands Landskapsregering (2013). *The Åland Government* (<http://www.government.ax/>, 3. 7. 2013).

Ålands Näringsliv (2014). *Åland and EU* (http://www.naringsliv.ax/en/facts/aland_and_eu, 15. 2. 2014).

American Society of International Law (1923). Convention Respecting the Non-Fortification and Neutralization of the Aaland Islands. *The American Journal of International Law* 17 (1), s. 1–6.

ÅSUB (2013a). *Statistics and Research Åland* (<http://www.asub.ax/start.con?iLan=2>, 6. 3. 2013).

ÅSUB (2013b). *Åland in figures* (Mariehamn: Statistics and Research Åland).

B7 Baltic Islands (2013). *Åland* (<http://www.b7.org/index.php/b7-islands/aland>, 3. 7. 2013).

Center of European Projects (2014). *Baltic Sea Region* (http://www.kiw-pokl.org.pl/index.php?option=com_k2&view=item&layout=item&id=868&Itemid=392&lang=en, 9. 3. 2014).

Committee of the Regions (2014). *Members and Alternates – Finland* (<http://memberspage.cor.europa.eu/Result.aspx?country=FI>, 20. 2. 2014).

Delegace Evropské komise v České republice (2001). *Glosář: Instituce, politiky a rozšiřování Evropské unie* (Praha: Informační centrum Evropské unie při Delegaci Evropské komise v České republice).

Delegace Evropské komise v České republice (2002). *Evropská unie: Rozšiřování pokračuje* (Praha: Informační centrum Evropské unie při Delegaci Evropské komise v České republice).

Delegace Evropské komise v České republice (2003). *Rozšiřování Evropské unie. Úspěchy a výzvy* (Praha: Informační centrum Evropské unie při Delegaci Evropské komise v České republice).

Dohoda o Evropském hospodářském prostoru (1994) Úřední věstník 11/sv. 52.

Dokumenty o přistoupení Rakouské republiky, Švédského království, Finské republiky a Norského království k Evropské unii. Protokol č. 2 o Alandách (1994) Úřední věstník C 241/37.

Eduskunta – Sveriges Riksdag – Folketing (2003). *The EU and Democracy in the Nordic Region. European Affairs Committees in Finland, Sweden and Denmark* (Helsinki – Oslo – Copenhagen: Eduskunta – Sveriges Riksdag – Folketing).

ESFCoNet (2014). *European Social Fund Cooperation Network* (<http://www.esfconet.provincia.tn.it/index.php#>, 9. 3. 2014).

EU (2014). *Annex 1: Overview of European Union countries* (http://ec.europa.eu/taxation_customs/resources/documents/customs/procedural_aspects/general/sad/guide/1619-08annexi_en.pdf, 22. 2. 2014).

EurActiv (2014a). *Lundberg: „Alandy nejsou v EU dostatečně reprezentovány“* (<http://www.euractiv.cz/evropa-dnes0/clanek/lundberg-alandy-nejdou-v-eu-dostaten-reprezentovny>, 18. 4. 2014).

EurActiv (2014b). *Åland Islands could reject Lisbon Treaty* (<http://www.euractiv.com/future-eu/aland-islands-reject-lisbon-trea-news-220270>, 18. 4. 2014).

EuroHealthNet (2007). *Cohesion Policy in Finland. Factsheet* (http://ec.europa.eu/regional_policy/atlas2007/fiche/fi_en.pdf, 10. 3. 2014).

European Commission (2000). *Structural Funds: Åland Islands to receive €2.6 million in European Social Fund support for employment, training and education* (http://europa.eu/rapid/press-release_IP-00-1152_en.htm, 8. 3. 2014).

European Commission (2001). *Enlargement of the European Union: An historic opportunity* (Brussels: Enlargement Information Unit).

European Commission (2007). *Finland* (http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-07-524_en.htm, 9. 3. 2014).

European Commission (2012a). *Suomi – Finland Regional Development Programmes* 2000–2006 (http://ec.europa.eu/regional_policy/country/prordn/search.cfm?gv_pay=Fl&gv_reg=1214&gv_obj=ALL&gv_the=ALL&LAN=EN&gv_per=1, 10. 3. 2014).

European Commission (2012b). *Suomi – Finland Regional Development Programmes* 2007–2013 (http://ec.europa.eu/regional_policy/country/prordn/search.cfm?gv_pay=Fl&gv_reg=1214&gv_obj=ALL&gv_the=ALL&LAN=EN&gv_per=2, 10. 3. 2014).

European Commission (2014). *Finland. European Network for Rural Development* (http://enrd.ec.europa.eu/country/finland/en/finland_en.cfm, 10. 3. 2014).

European Parliament (2014). *Results of the 2009 European elections* ([http://www.europarl.europa.eu/aboutparliament/en/00082fcd21/Results-by-country-\(2009\).html](http://www.europarl.europa.eu/aboutparliament/en/00082fcd21/Results-by-country-(2009).html), 2. 3. 2014).

Eurostat (2011). *Regions in the European Union. Nomenclature of territorial units for statistics. NUTS 2010/EU-27* (Luxembourg: Publications Office of the European Union).

Eurostat (2014). *January 2014. Euro area unemployment rate at 12.0%. EU28 at 10.8%* (http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_PUBLIC/3-28022014-AP/EN/3-28022014-AP-EN.PDF, 3.3 2014).

Evropská komise (2007). *Porozumění procesu rozšíření. Politika rozšíření Evropské unie* (Brusel: Úřad pro úřední tisky).

Evropská komise (2009). *Co je dobré vědět o rozšíření EU* (Brusel: Úřad pro úřední tisky).

Finland's Permanent Representation to the EU (2014). *Personnel – Coreper* / (<http://www.finland.eu/public/default.aspx?nodeid=36376&contentlan=2&culture=en-US>, 20. 2. 2014).

Finnish Customs (2014). *The special status of the Åland Islands* (http://www.tulli.fi/en/businesses/customs_and_fiscal_territories/index.jsp, 15. 2. 2014).

Hospodářské noviny (2006). *Finské Alandy kritizují unii kvůli tabáku* (<http://hn.ihned.cz/c1-19349060-finske-alandy-kritizuji-unii-kvuli-tabaku>, 19. 2. 2014).

Ministry for Foreign Affairs of Finland (2002). *Foreign Minister Tuomioja: The Åland islands – a Finnish model for good governance* (<http://formin.finland.fi/public/default.aspx?contentid=56674&contentlan=2>, 20. 2. 2014).

Ministry for Foreign Affairs of Finland (2013). *The official website of the Ministry for Foreign Affairs of Finland – Åland Islands* (<http://formin.finland.fi/public/default.aspx?nodeid=46371&contentlan=2&culture=en-US>, 6. 3. 2013).

Ministry for Foreign Affairs of Finland (2014). *Nordic Cooperation* (<http://formin.finland.fi/public/default.aspx?nodeid=35435&contentlan=2&culture=en-US>, 12. 2. 2014).

Ministry for Foreign Affairs of Iceland (2014). *Nordic Co-operation* (<http://www.mfa.is/foreign-policy/nordic-cooperation/>, 12. 2. 2014).

MZV ČR (1999). *Agenda 2000* (Praha: Ústav mezinárodních vztahů).

MZV ČR (2002). *Na cestě k rozšířené Unii* (Praha: Ústav mezinárodních vztahů).

Ministry of Employment and the Economy (2011). *ERDF Operational Programmes in Finland. Programmes for the Åland Islands* (http://www.rakennerahastot.fi/rakennerahastot/en/02_european_structural_fund_programmes/02_esf/index.jsp, 10. 3. 2014).

National Rural Network website (2014). *Working Document Rural Development* Committee (<https://reterurale.it/flex/.../BLOB%3AID%3D2744>, 10. 3. 2014).

NIPÅ (2014). *About Institute* (<http://www.nipa.ax/om-nipa>, 3. 3. 2014).

Norden (2013). *Facts about Åland* (<http://www.norden.org/en/the-nordic-region/the-nordic-countries-the-faroe-islands-greenland-and-aaland/facts-about-aaland>, 3. 7. 2013).

Norden (2014). *The Helsinki Treaty* (<http://www.norden.org/en/about-nordic-co-operation/agreements/treaties-and-agreements/basic-agreement/the-helsinki-treaty>, 24. 2. 2014).

Norwegian Social Science Data Services (2011). *Finland. EU Related Referendums* (http://www.nsd.uib.no/european_election_database/country/finland/eu_related_referendums.html, 20. 2. 2014).

Population Register Center of Finland (2014). *Demographic Information* (<http://vrk.fi/default.aspx?docid=7809&site=3&id=0>, 28. 2. 2014).

Regleg (2013). *Åland islands* (http://www.regleg.eu/index.php?option=com_content&view=article&id=77#mce_temp_url#, 6. 3. 2013).

Senát ČR (2008). *Monitoring vývoje událostí v EU 21. 7. – 20. 8. 2008* (www.senat.cz/xqw/webdav/pssenat/original/49831/42227/39989, 11. 2. 2014).

Smlouva o Evropské unii ve znění Lisabonské smlouvy (2012) Úřední věstník C 326/13.

Smlouva o fungování Evropské unie (konsolidované znění) (2012) Úřední věstník C 326/47.

Smlouva o založení Evropského společenství pro atomovou energii (konsolidované znění) (2012) Úřední věstník C 327/01.

Statens ämbetsverk på Åland (2013). *State units on Åland* (<http://www.ambetsverket.ax/text.con?iPage=200&iLan=1>, 4. 7. 2013).

Statistics Finland (2009). *European Parliament elections 2009, confirmed result* (http://www.stat.fi/til/euvaa/2009/euvaa_2009_2009-06-12_en.pdf, 2. 3. 2014).

Statistics Finland (2013). *Sub-regional units 2013* (http://www.tilastokeskus.fi/meta/luokitukset/seutukunta/001-2013/index_en.html, 15. 3. 2014).

Statistics Finland (2014). *Statistics on different elections. European Parliament elections* (http://www.stat.fi/tk/he/vaalit/index_en.html, 2. 3. 2014).

The Finnish Parliament (2014). *Elisabeth Nauc ler / Swedish Parliamentary Group* (<http://www.eduskunta.fi/triphome/bin/hex5000.sh?kieli=en&hnro=973>, 8. 3. 2014).

The National Land Survey (2014). *Area of Finnish municipalities* (http://www.maanmittauslaitos.fi/sites/default/files/alat_2014.pdf, 16. 3. 2014).

The Official Åland website (2004). *Åland in brief* (<http://www.aland.ax/.composer/upload//alandinbrief08.pdf>, 7. 3. 2013).

The Official Åland website (2013). *Åland, the Nordic Council and the EU* (<http://www.aland.ax/en/fakta/aland-norden-och-eu/>, 3. 3. 2014).

Ústavn  zákon  . 731/1999 Sb., * stava Finska*, ve zn n  pozd j sich předpisů.

Zákon  . 1144/1991 Sb., *Akt o autonomii Åland*, ve znění pozd j sich předpisů.

11.2 Literatura

Alilonttinen, Pia – Ruà, Savino (2008). Lisbon Treaty Ratification: Will the Åland Islands become Finland's Greenland? *European Policy Institutes Network* 2008 (1), s. 1–3.

Anderson, Chresten (2006). Finnish Island Wants to Leave EU. *The Brussels Journal*. 8. 2. 2008 (<http://www.brusselsjournal.com/node/791>, 17. 3. 2014).

Brunclík, Miloš – Havlík, Vlastimil – Pinková, Aneta (2011). *Skandinávie. Proměny politiky v severských zemích* (Praha: Wolters Kluwer ČR).

Cihelková, Eva – Jakš, Jaroslav a kol. (2004). *Evropská integrace – Evropská unie* (Praha: Oeconomica).

Částek, Michal (2007). Finsko a EU. Finská cesta z periferie Evropy do jádra unie. In: Kasáková, Zuzana – Rovná, Lenka – Váška, Jan eds., *Evropská unie v členských státech a členské státy v Evropské unii* (Praha: Eurolex Bohemia – VIP Books), s. 227–259.

Černocho, Pavel (2003). *Cesta do EU. Východní rozšíření Evropské unie a Česká republika v období 1990–2004* (Praha: Linde).

Černý, Pavel (2009). Ano Lisabonu musí říct ještě autonomní finské ostrůvky. *Zpravodajský server Lidových novin*. 3. 10. 2009 (http://www.lidovky.cz/ano-lisabonu-musi-ricit-jeste-autonomni-finske-ostruvky-pj8-/zpravy-svet.aspx?c=A091002_203821_In_zahranici_gaa, 18. 2. 2014).

Daftary, Farimah – Loughlin, John (1999). *Insular Regions and European Integration: Corsica and the Åland Islands Compared* (Flensburg: European Centre for Minority Issues).

Dowling, Siobhán (2008). Snuffing Out EU Hopes: Tiny Åland Islands Threaten to Reject Lisbon Treaty. *Spiegel Online*. 13. 3. 2008 (<http://www.spiegel.de/international/europe/snuffing-out-eu-hopes-tiny-aland-islands-threaten-to-reject-lisbon-treaty-a-541281.html>, 20. 2. 2014).

Dudáková, Barbora (2008). Volby do parlamentu Ålandských ostrovů 2007. *European Electoral Studies* 3 (2), s. 277–288.

- Egeberg, Morten (2003). *The Nordic Countries and the EU: How European Integration Integrates and Disintegrates States Domestically* (Oslo: ARENA – University of Oslo).
- Fiala, Petr (2007). *Evropský mezičas. Nové otázky evropské integrace* (Brno: Barrister & Principal).
- Fiala, Petr – Pitrová, Markéta eds. (2003). *Rozšiřování ES/EU* (Brno: Mezinárodní politologický ústav).
- Fiala, Petr – Pitrová, Markéta (2009). *Evropská unie* (Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury).
- Fiala, Petr – Schubert, Klaus (2000). Metody výzkumu. In: Fiala, Petr – Schubert, Klaus, *Moderní analýza politiky. Uvedení do teorií a metod policy analysis* (Brno: Barrister & Principal), s. 38–48.
- Gerbet, Pierre (2004). *Budování Evropy* (Praha: Karolinum).
- Goněc, Vladimír (2003). *Od „malé Evropy“ k „velké Evropě“ 2. Dějiny rozšiřování Evropských společenství / Evropské unie 1950–2002* (Brno: Masarykova univerzita v Brně).
- Gregory, Charles Noble (1923). The Neutralization of the Aaland Islands. *The American Journal of International Law* 17 (1), s. 63–76.
- Hannikainen, Lauri – Horn, Frank eds. (1997). *Autonomy and Demilitarisation in international law: Åland Islands in a changing Europe* (Hague – London – Boston: Kluwer Law International).
- Hejkalová, Markéta (2003). *Finsko* (Praha: Libri).
- Herbst, Jochen (2005). Observations on the Right to Withdraw from the European Union: Who are the “Masters of the Treaties”? *German Law Journal* 06 (11), s. 1755–1760.
- Janků, Martin – Janků, Linda (2010). *Politické a právní základy evropských integračních seskupení* (Praha: C. H. Beck).
- Jutikkala, Eino – Pirinen, Kauko (2006). *Dějiny Finska* (Praha: Nakladatelství Lidové noviny).

- Karlsson, Thomas (1999). A tax paradise in the making? Alcohol regulations in the Åland Islands. *Contemporary Drug Problems* 1999 (26), s. 3–30.
- Kinnunen, Jouko (2005). *Migration, Imperfect Competition and Structural Adjustment – Essays on the Economy of the Åland Islands* (Helsinki: Helsinki School of Economics).
- Kinnunen, Jouko – Lindström, Bjarne (2011). *A Study of Cluster Impacts and the Future of the Shipping Industry in Åland Islands* (Mariehamn: ÅSUB – VATT).
- Kirk, Lisbeth (2008). Finnish islands cause headache for EU treaty approval. *EUobserver*. 12. 8. 2008 (<http://euobserver.com/institutional/26601>, 15. 2. 2014.).
- Lacina, Lubor – Ostřížek, Jan a kol. (2011). *Učebnice evropské integrace* (Brno: Barrister & Principal).
- McDonald, Henry (2009). Ireland votes in favour of Lisbon Treaty. *The Guardian*. 4. 10. 2009 (<http://www.theguardian.com/world/2009/oct/04/ireland-votes-yes-lisbon-treaty>, 15. 3. 2014).
- Nash, Michael (1997). *The European Union and secession* (<http://www.thefreelibrary.com/The+European+Union+and+secession.-a019569555>, 3. 3. 2014).
- Nordlund, Roger (2002). *Autonomies in the European Union – the Special Case of the Åland Islands – Mr. Roger Nordlund Opening Address* (<http://formin.finland.fi/public/default.aspx?contentid=56674&contentlan=2>, 20. 2. 2014).
- Nordsieck, Wolfram (2011). *Parties and Elections in Europe. Åland* (<http://www.parties-and-elections.eu/aland.html>, 27. 11. 2013).
- Pajunen, Jari – Mervola, Markus (2013). *The European Commission's Representation in Finland. The 2013 Åland Study* (Helsinki: Taloustutkimus Oy).

Peter, Laurence (2008). Islands give Finns treaty problem. *BBC News*. 26. 8. 2008 (<http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/7582077.stm>, 3. 3. 2014).

Pikna, Bohumil (2010). *Evropský prostor svobody, bezpečnosti a práva prizmatem Lisabonské smlouvy* (Praha: Linde).

Pitrová, Markéta (2001). Institucionální připravenost Evropské unie na rozšíření. In: Kubát, Michal ed., *Východní rozšíření Evropské unie. Východiska – stav – perspektivy* (Brno / Praha: Masarykova univerzita v Brně), s. 59–86.

Pítrová, Mariana (2013). Stál žvýkáci tabák za rezignací komisaře?. *Euroskop*. 15. 1. 2013 (<https://www.euroskop.cz/46/21787/clanek/stal-zvykaci-tabak-za-rezignaci-komisare/>, 10. 2. 2014).

Raunio, Tapio – Tiilikainen, Teija (2003). *Finland in the European Union* (London: Frank Cass Publishers).

Rovná, Lenka (2001). Z historie evropské integrace. In: Kubát, Michal ed., *Východní rozšíření Evropské unie. Východiska – stav – perspektivy* (Brno – Praha: Masarykova univerzita v Brně), s. 11–30.

Ruokola, Kari (2007). The Åland Islands to also decide on the EU reform agreement. *Ministry for Foreign Affairs of Finland* (<http://www.finland.eu/public/default.aspx?contentid=103350&nodeid=35743&contentlan=2&culture=en-US>, 10. 2. 2014).

Sain ley Berry, Peter (2007). A Baltic solution to a Balkan problem. *EUobserver*. 23. 11. 2007 (<http://euobserver.com/opinion/25203>, 20. 2. 2014).

Schendelen, Rinus Van (2004). *Jak lobbovat v Evropské unii aneb Machiavelli v Bruselu* (Brno: Barrister & Principal – Centrum strategických studií).

Silverström, Sören (2013). *Åland in the European Union* (Helsinki: Ministry for Foreign Affairs of Finland).

Stephan, Sarah (2010). *Regional voices in the European Union – regions with legislative power and multi-level governance. Perspectives for the Åland Islands* (Mariehamn: Åland Islands Peace Institute).

- Suksi, Markku (1998). *On the Entrenchment of Autonomy*. In: Suksi, Markku eds., *Autonomy: Applications and Implications* (Hague: Kluwer Law International), s. 151–172.
- Suksi, Markku (2013). Prosperity and happiness through autonomy: the self-government of the Åland Islands in Finland. In: Woodman, Sophia – Ghai, Yash eds., *Practising Self-Government: A Comparative Study of Autonomous Regions* (Law in Context) (New York: Cambridge University Press).
- Swedish Wire (2009). *Baltic island of Åland to vote on the Lisbon Treaty* (<http://www.swedishwire.com/nordic/1061-baltic-island-of-aland-to-vote-on-the-lisbon-treaty>, 20. 2. 2014).
- Sychra, Zdeněk (2005). Finsko. In: Fiala, Petr – Pitrová, Markéta eds., *Evropská referenda* (Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury), s. 81–95.
- Šlosarčík, Ivo (2004). Přejídná období jako nástroj flexibility při rozširování Evropské unie. *Mezinárodní vztahy 2004* (1), s. 50–69.
- Šlosarčík, Ivo (2013). *Transformace kondicionality v Evropské unii. Politické versus právní vymáhání unijních pravidel* (Praha: Karolinum).
- Tiilikainen, Teija (2006). Åland in European security policy. In: Bailes, Alyson J. K. – Herolf, Gunilla – Sundelius, Bengt eds., *The Nordic Countries and the European Security and Defence Policy* (Solna: SIPRI – Oxford University Press), s. 349–355.
- Tunander, Ola (1999). *Nordic cooperation* (Oslo: Ministry of Foreign Affairs).
- Wiszniewska, Klaudia (2014). The Status of Åland. *ÅIPI* (<http://www.peace.ax/en/the-aland-example/status-of-aland>, 6. 4. 2014).
- Wrede, Raabe Axel (1920). The Aaland Islands: Finland's Case Against Sweden. *Advocate of Peace through Justice* 82 (9/10), s. 313–314.
- Zlý, Bohumír (2001). *Evropská unie a integrační procesy od A až do Z. Výkladový slovník* (Ostrava: Montanex).

12 Resumé

This thesis deals with the autonomous Åland Island's position in the European Union. It is essential to analyse the historical roots of the islands in order to understand what determined the form of statute of the islands and all the circumstances and decisions taken. The islands enjoyed particularly extensive autonomy in Finland and demilitarization and neutrality of the islands. Furthermore, the thesis describes the form of political system and the division of powers between the central government in Finland and the local in islands, as well as economy and a specific home rights for the inhabitants.

All of these aspects, enshrined in international law, along with other specifics are analysed from the start of negotiations on accession to the EU. The theoretical chapter focuses on the accession process and negotiations in general. The EU position on the granting of (permanent) exemptions and transitional periods is also analysed. These were very important for entry of Åland.

The author of the thesis is especially interested in negotiated exceptions and in exploring and searching for answers, where attention is focused on their character and importance for the islands, their bases, as well as on other differences of the islands, later contained in Protocol No 2 on the Åland islands.

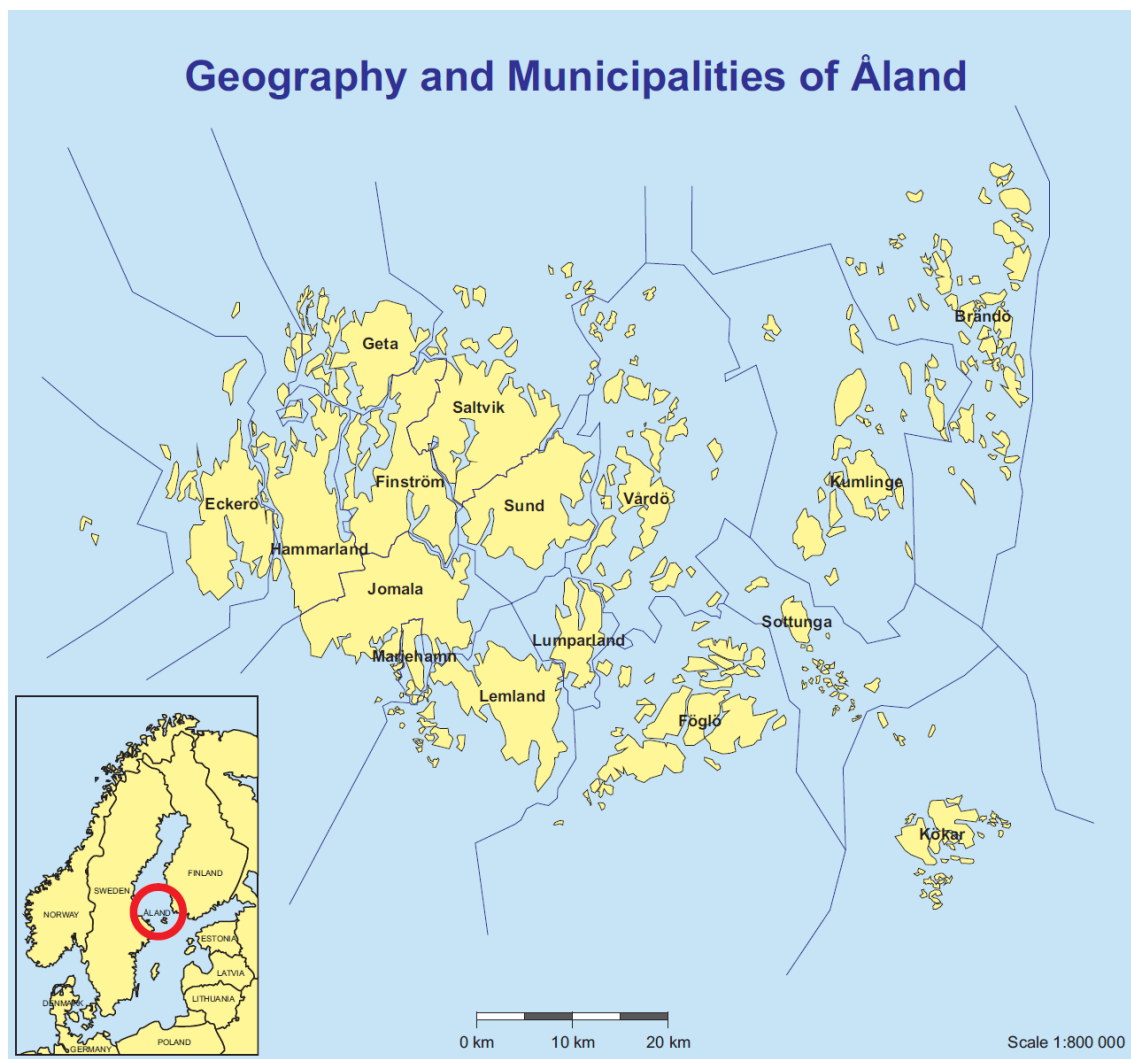
After examining the accession process and the subsequent two referendums, the thesis focuses on the actual behaviour of islands in the EU. The influence of islands in the organization is analysed, hence the possibility of lobbying. In addition, it was important to imagine the situation itself and the mood of the citizens on the islands. To illustrate public opinion a survey of public opinion was included. One of the most visible impacts of membership are European programs and funds. The influence of the formation of the Finnish policy towards the EU is also discussed. Of special interest is to see the role of the Åland Islands in the ratification of the Lisbon Treaty, which again raised the issue of a possible withdrawal from the EU.

Another point of the thesis deals with the inclusion of the islands in other international organizations such as the Nordic Council or B7 Baltic Islands Network.

The final part of the thesis examines the advantages of EU membership and assessment of gradual development of status and integration into EU structures. At the same time it outlines the options for progression of the position of the Åland Islands in the EU. Apart from presenting answers to the research questions, the results are interpreted and defined by the objective of the thesis.

13 Přílohy

13.1 Příloha č. 1: Geografie a obce Ålandských ostrovů

Zdroj: (ÅSUB 2013b: 12–13).

13.2 Příloha č. 2: Demografie obcí Alandských ostrovů

Obec	Počet obyvatel	Podoblast	Rozloha (km ²)
Brändö	475	Souostroví	107,88
Eckerö	943	Venkov	107,68
Finström	2525	Venkov	123,23
Föglö	571	Souostroví	134,77
Geta	498	Venkov	84,35
Hammarland	1533	Venkov	138,21
Jomala	4436	Venkov	142,54
Kumlinge	329	Souostroví	99,23
Kökar	249	Souostroví	63,55
Lemland	1927	Venkov	113,08
Lumparland	397	Venkov	36,25
Mariehamn	11 410	Mariehamn	11,8
Saltvik	1812	Venkov	151,93
Sottunga	101	Souostroví	28,05
Sund	1025	Venkov	108,12
Vårdö	434	Souostroví	101,59
Celkem	28 665	Alandské ostrovy	1552,26

Zdroj: (Population Register Center of Finland 2014; The National Land Survey 2014: passim). Data jsou aktuální k lednu 2014.